

Przełożony kościelny a *notitia criminis* w sprawie zastrzeżonego dla Kongregacji Nauki Wiary przestępstwa przeciwko VI przykazaniu Dekalogu¹

Kanon 1717 § 1 kodeksu prawa kanonicznego² stanowi: „Ilekróć ordynariusz poweźmie przynajmniej prawdopodobną wiadomość o przestępstwie (*notitiam, saltem veri similem, habet de delicto*), powinien sam lub przez inną odpowiednią osobę ostrożnie zbadać fakty i okoliczności oraz poczytalność, chyba że takie dochodzenie wydaje się zupełnie zbędne”.

Przedmiotem niniejszego opracowania jest analiza odpowiedzialności ordynariusza, który otrzymuje informację o możliwym przestępstwie przeciwko VI przykazaniu Dekalogu, którego rozpoznanie i ewentualne ukaranie sprawcy jest zastrzeżone dla Kongregacji Nauki Wiary na mocy motu proprio Jana Pawła II *Sacramentorum sanctitatis tutela* z 30 kwietnia 2001 roku³ oraz norm Kongregacji

¹ Artykuł powstał w wyniku realizacji projektu badawczego o nr 2019/33/B/HS5/02465 finansowanego ze środków Narodowego Centrum Nauki.

² *Codex Iuris Canonici* auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus, 25.01.1983, „Acta Apostolicae Sedis” [dalej: AAS] 75 (1983) pars 2, s. 1-317; tekst łacińsko-polski: *Kodeks prawa kanonicznego*, przekład zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu Polski, Poznań 1984 [dalej: KPK]. Ze względów praktycznych dla przejrzystości wywodu w niniejszym artykule pomijamy odniesienia do prawa kanonicznego katolickich Kościołów wschodnich.

³ Ioannes Paulus PP. II, *Litterae apostolicae motu proprio datae Sacramentorum sanctitatis tutela* quibus Normae de gravioribus delictis Congregationi pro Doctrina Fidei reservatis promulgantur, 30.04.2001, AAS 93 (2001), s. 737-739.

Nauki Wiary *De delictis reservatis* z 21 maja 2010 roku⁴. W obowiązujących przepisach prawa kanonicznego nie znajdziemy szczegółowych norm na temat treści, jaką powinna zawierać wiadomość o możliwości popełnienia przestępstwa czy kryteriów jej weryfikacji przez ordynariusza. W tej sytuacji komentatorzy bardzo często powoływali się na szczegółowe przepisy zawarte w kodeksie prawa kanonicznego z 1917 roku. Pewne wyjaśnienia w tym względzie przynosi opublikowane przez Kongregację Nauki Wiary 16 lipca 2020 roku *Vademecum dotyczące wybranych kwestii proceduralnych w zakresie postępowania w przypadkach nadużyć seksualnych popełnianych przez duchownych wobec małoletnich*⁵. Dokument ten w zamyśle jego twórców nie ma charakteru normatywnego, ale stanowi dla przełożonych kościelnych swoisty podręcznik dokładnie wyjaśniający, jak należy aplikować obowiązujące prawo. W świetle zawartych w *Vademecum* wskazań można dokonać wykładni nielicznych przepisów regulujących sposób postępowania przełożonego kościelnego po otrzymaniu wiadomości o podejrzeniu popełnienia przestępstwa. Jak postaramy się ukazać, wykładnia ta w wielu istotnych punktach różni się od tego, co proponowali autorzy opierający się na dawnych przepisach.

1. *Notitia criminis* jako źródło wiedzy o możliwym przestępstwie

Należy rozróżnić dwa istotne momenty w postępowaniu kanonicznym w związku z informacją o możliwości popełnienia przestępstwa. Pierwszy to podjęcie przez ordynariusza czynności po powzięciu przezeń wiedzy o czynie, które może stanowić przestępstwo kanoniczne. Drugi – to podjęcie przez ordynariusza decyzji w sprawie

---

4 Congregatio Pro Doctrina Fidei, Normae de gravioribus delictis Congregationi pro Doctrina Fidei reservatis, AAS 102 (2010), s. 419–431. Tekst polski w: „L'Osservatore Romano. Wydanie polskie” 31 (2010) nr 10, s. 53–56. Konkretnie chodzi o przestępstwa wymienione w art. 6 § 1 tychże Norm: „1° przestępstwo przeciw szóstemu przykazaniu Dekalogu, popełnione przez duchownego z nieletnim poniżej osiemnastego roku życia; w tym numerze zrównana jest z nieletnim osoba, która trwale jest niezdolna posługiwać się rozumem; 2° nabywanie albo przechowywanie, lub rozpowszechnianie w celach lubieżnych materiałów pornograficznych, przedstawiających nieletnich poniżej czternastego roku życia, przez duchownego – w jakikolwiek sposób i za pomocą jakiegokolwiek urzędnika”.

5 Dokument ogłoszony w języku włoskim w: „L'Osservatore Romano. Edizione quotidiana” 160 (2020) n. 261, 17.07.2020, s. 7–10. Tekst polski w: *Odpowiedź Kościoła na dramat wykorzystania seksualnego małoletnich: aspekt prawny. Dokumenty i komentarze*, red. P. Studnicki, M. Dalgiewicz, Ząbki 2020, s. 59–99 [dalej: *Vademecum*].

wszczęcia dochodzenia wstępnego, czyli śledztwa, i działań w następstwie tej decyzji. W niniejszym przedłożeniu skupiamy się na pierwszym z wskazanych etapów, czyli na tym, jak powinien zareagować ordynariusz na wiadomość, że duchowny miał dopuścić się przestępstwa seksualnego, którego rozpoznanie zastrzeżone jest dla Kongregacji Nauki Wiary.

Notitia criminis, czyli – jak tłumaczy się to wyrażenie w nr. 9 *Vademecum* – „wiadomość o przestępstwie” różni się od „doniesienia o przestępstwie” (*denuntiatio*) – jednego z podstawowych pojęć w dawnym prawie karnym – instytucji prawnej, która pod rządami kodeksu prawa kanonicznego z 1917 roku stanowiła podstawę dla podjęcia czynności śledczych⁶. Doniesienie, czyli zawiadomienie władz o przestępstwie, zakłada bowiem działanie jakiegoś podmiotu, który powiadamia instytucję czy organ władzy o własnej wiedzy na temat czynu zabronionego. *Notitia criminis* jest pojęciem szerszym i wskazuje nie tyle na przekazanie czyjegoś oświadczenia wiedzy, ile na efekt tego działania, a więc uzyskanie przez przedstawiciela władzy kościelnej wiedzy o możliwym przestępstwie. Co więcej, zakres znaczeniowy tego pojęcia nie ogranicza się jedynie do przyjęcia przez przełożonego kościelnego zawiadomienia o przestępstwie, ale obejmuje uzyskanie wiadomości w jakiegokolwiek drodze, także bez pośrednictwa innych osób⁷.

Reakcja ordynariusza na wiadomość o możliwym popełnieniu przestępstwa ma szczególną wagę. Sposób działania przełożonego kościelnego po powzięciu wiedzy o możliwym przestępstwie rzutuje na wiarygodność Kościoła, zwłaszcza

---

6 Zob. R. Naz, *Dénonciation*, w: *Dictionnaire de Droit Canonique*, sous la direction de R. Naz, t. 4, Paris 1949, kol. 1123–1126. Doniesienie o przestępstwie nie było pod rządami dawnego kodeksu jedynym sposobem uzyskania wiedzy o przestępstwie przez przełożonego kościelnego. *Denuntiatio* była jednak szczególnie eksponowana, a ówczesne prawo zawierało jej drobiazgową regulację. Doniesienie musiało zostać złożone w formie pisemnej (z podpisem składającego) lub ustnej (w tym przypadku należało natychmiast je spisać), na ręce określonych osób (ordynariusz, kanclerz kurii, dziekan, proboszcz), z podaniem wskazówek umożliwiających udowodnienie przestępstwa (*Codex Iuris Canonici Pii X Pontificis Maximi iussu digestus Benedicti Papae XV auctoritate promulgatus* (27.05.1917) [dalej: CIC 1917], AAS 9 (1917), pars 2, kan. 1936–1937). Wskazywano także negatywne kryteria weryfikacji złożonego doniesienia – gdy pochodziło od jawnego wroga osoby posądzanej o popełnienie przestępstwa albo od człowieka uważanego za niegodziwego, doniesieniu nie wolno było przypisywać żadnego znaczenia (kan. 1942 § 2 CIC 1917).

7 Mimo to niektórzy do dziś traktują doniesienie w kategoriach jedynej przesłanki umożliwiającej rozpoczęcie *investigatio praevia*: „Warunkiem wszczęcia dochodzenia wstępnego jest powiadomienie kompetentnego ordynariusza o fakcie popełnienia przestępstwa i jego sprawy” (J. Krukowski, Komentarz do kan. 1717, w: *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, t. 5: *Księga VII. Procesy*, red. J. Krukowski, Poznań 2007, s. 402).

w tak delikatnej materii, jaką jest ochrona małoletnich przed wykorzystywaniem seksualnym. Na nic zdałyby się nie tylko deklaracje wygłaszane w tej sprawie, ale i kanoniczny proces karny i system kar kościelnych, gdyby ordynariusz nie potrafił umiejętnie przyjąć informacji o przestępstwie i skutecznie na nią zareagować, zgodnie z przepisami prawa⁸. Tym większa musi być wrażliwość przełożonego, gdy wiadomość o przestępstwie pochodzi bezpośrednio od ofiary wykorzystania seksualnego lub bliskich ofiary (np. rodziców). Nawet gdyby pierwsza rozmowa nie była jeszcze formalnym przyjęciem zgłoszenia, sposób jej przeprowadzenia jest niezwykle istotny, bowiem gotowość życzliwego wysłuchania i przyjęcia, okazanie współczucia, postawa otwartości mają zapewnić zgłaszającemu maksymalne poczucie bezpieczeństwa i zaufania w stosunku do Kościoła, który chce sprawę z najwyższą powagą wyjaśnić⁹. Już na tym etapie odpowiednie przeprowadzenie pierwszej rozmowy stanowi pomoc ofierze nadużycia seksualnego i jej bliskim¹⁰. Nawet jeśli *notitia criminis* podlega weryfikacji – o czym na dalszych stronach – podejście do osoby powiadamiającej o przestępstwie, zwłaszcza gdy twierdzi, że sama została skrzywdzona, jest w momencie zgłoszenia ważniejsze niż jego weryfikacja, która nastąpi później. Nie można jaskrawo okazywaną nieufnością czy mało delikatnym podważaniem prawdziwości uzyskanych informacji rzucać cienia na wiarygodność Kościoła¹¹. Przyjęcie zgłoszenia nie może sprowadzać się do czynności czysto formalnych, ale winno być także działaniem duszpasterskim i okazją do zaoferowania pomocy ofierze potencjalnego przestępstwa. Podejmowane działania – także te dokonywane w ramach kościelnego prawa karnego – zawsze

---

8 Zob. M. Mosconi, *Principali doveri del vescovo davanti alla notizia di un delitto „più grave” commesso contro la morale o nella celebrazione dei sacramenti*, „Quaderni di diritto ecclesiale” 25 (2012), s. 293.

9 Zob. P. Majer, *Problem wykorzystywania seksualnego małoletnich w Kościele. Perspektywa prawnokanoniczna*, w: *Seksualne wykorzystywanie małoletnich w Kościele. Problem – odpowiedź Kościoła – doświadczenie polskie*, red. A. Żak., E. Kusz, Kraków 2018, s. 222–223.

10 Konferencja Episkopatu Polski, *Wytyczne dotyczące etapu wstępnego wewnętrznego postępowania kościelnego w przypadku oskarżeń duchownych o czyny przeciwko szóstemu przykazaniu z osobą małoletnią. Aneks nr 1: Pomoc ofiarom*, „Akta Konferencji Episkopatu Polski” 22 (2019) nr 31, s. 266, art. 4 ust. 1: „Pomoc ofierze nadużycia seksualnego i jej bliskim rozpoczyna się od przyjęcia zgłoszenia o popełnieniu przez duchownego czynu przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu z osobą niepełnoletnią poniżej osiemnastego roku życia” [dalej: *Wytyczne KEP*].

11 Zob. P.R. Lagges, *La investigación preliminar del c. 1717 a la luz de las „Essential Norms”*, „Fidelium lura” 13 (2003), s. 99.

powinny zmierzać do uleczenia ran i pojednania osób w kontekście ostatecznego celu prawa kanonicznego, jakim jest *salus animarum* (kan. 1752 KPK)¹².

Słusznie podkreśla się, że *notitia criminis* stanowi punkt wyjścia i impuls – *momento genetico*¹³ – do podjęcia dochodzenia wstępnego, w ramach którego weryfikuje się pozyskane informacje w celu potwierdzenia ich prawdziwości. Wprawdzie *investigatio praevia* to jeszcze nie proces karny, lecz przedprocesowa faza wstępna postępowania, o charakterze administracyjnym, której celem jest dostarczenie materiałów (jeszcze nie dowodów) koniecznych do prowadzenia ewentualnego późniejszego procesu karnego¹⁴, jednak chwila powzięcia przez ordynariusza wiadomości o możliwym przestępstwie jest momentem inicjującym działanie zmierzające do weryfikacji faktów i – w dalszej kolejności – do osądzenia sprawcy, jeśli wszystkie elementy przestępstwa zostaną potwierdzone.

Wiadomość o przestępstwie jest konieczna, by jakiegokolwiek postępowanie mogło zostać wszczęte. Nie inicjuje się bowiem ani nie prowadzi się żadnego dochodzenia, jeżeli nie ma racjonalnego podejrzenia opierającego się na informacji o przestępstwie. Dochodzenie zawsze ma swój konkretny początek, a jest nim *notitia criminis*. Nigdy nie wszczyna się dochodzenia bez podstawy, „w ciemno”, w celu wyszukiwania ewentualnych przestępstw, które mogłyby zostać przez kogoś popełnione¹⁵. Ta zasada oczywiście nie stoi w sprzeczności z obowiązkiem stałej troski

---

12 Zob. D.G. Astigueta, *L'investigazione previa: alcune problematiche*, „Periodica” 98 (2009), s. 202–203.

13 C. Papale, *L'indagine previa*, w: *La procedura nei delitti riservati alla Congregazione per la Dottrina della Fede*, a cura di C. Papale, Roma 2018, s. 9 (Quaderni di Ius Missionale, 12).

14 Zob. szerzej m.in. A. Miziński, *Natura, przedmiot i podmioty dochodzenia wstępnego w kanonicznym postępowaniu karnym*, „Prawo – Administracja – Kościół” 5 (2001) nr 1, s. 53–89.

15 Zob. C. Papale, *L'indagine previa*, s. 10; C. Papale, *Il processo penale canonico. Commento al Codice di Diritto Canonico. Libro VII, Parte IV*, Roma 2012, s. 50. Dawniejsi autorzy pisali jednak o tzw. dochodzeniu ogólnym (*inquisitio generalis*), o charakterze informacyjnym, celem którego było zbieranie przez ordynariusza informacji o postępowaniu wiernych, aby stwierdzić, czy zachowują przepisy kościelne oraz czy nie dopuszczają się jakichś wykroczeń. Takie dochodzenie odbywało się w czasie wizytacji kanonicznej oraz w ramach spoczywającego na ordynariuszu obowiązku ogólnego nadzoru. *Inquisitio generalis* stanowiła punkt wyjścia dla *inquisitio specialis*, skierowanej już przeciwko konkretnej osobie, na którą padło podejrzenie. Zob. T. Pawluk, *Kanoniczny proces karny*, Warszawa 1978, s. 118–119, 126–127. Jednak taki sposób dochodzenia, właściwy dla procesu inkwizycyjnego i wypracowany w średniowieczu, nie był stosowany już pod rządami kodeksu z 1917 roku, choć sam termin *inquisitio generalis* pojawiał się w kan. 1939 § 1 CIC 1917. Zob. R. Naz, *Inquisition*, w: *Dictionnaire de Droit Canonique*, sous la direction de R. Naz, t. 5, Paris 1953, kol. 1422. Dziś, choć w literaturze cały czas można spotkać odniesienia do dawnej *inquisitio generalis* (np. T. Pawluk, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II*, t. 4: *Doczesne dobra Kościoła. Sankcje w Kościele. Procesy*, Olsztyn

ordynariusza o przestrzeganie dyscypliny, do której jest zobowiązany na mocy przepisów prawa (np. kan. 384 i 392 KPK), jednakże „spoczywający na ordynariuszu czy hierarsze obowiązek nadzoru nie przewiduje tego, by prowadził on stałą kontrolę o charakterze dochodzeniowym wobec podległych sobie duchownych”¹⁶.

2. Źródła informacji o przestępstwie

Obowiązujący kodeks prawa kanonicznego nie wskazuje – w odróżnieniu od poprzedniego kodeksu – źródeł pochodzenia wiadomości o przestępstwie. W związku z tym bardzo wielu komentatorów dzisiejszego kan. 1717 § 1¹⁷ odwołuje się do dawnych przepisów, zwłaszcza do kan. 1939 § 1 CIC 1917¹⁸. Rezygnacja z tworzenia wykazu źródeł informacji – nawet tylko przykładowych, bo wspomniany przepis zawierał przecież otwarte kryterium: *sive alia quavis ratione* – słusznie została oceniona jako chęć ustawodawcy, by nie ograniczać sposobów, jakimi *notitia criminis* może dotrzeć do ordynariusza, uwzględniając także i te, które mogą pojawić się w przyszłości, dzięki rozwojowi technologicznemu¹⁹. Lista możliwych dróg, jakimi wiadomość o przestępstwie może dotrzeć do przełożonego kościelnego nie jest listą zamkniętą. *Vademecum* definiuje zatem *notitia criminis* jako „każdą informację

1990, s. 376–377), kładzie się raczej akcent na obowiązek ordynariusza dotyczący sprawowania stałego nadzoru, którego przedmiotem jest ogólny stan przestrzegania prawa w Kościele, jednak bez elementów typowych dla dochodzenia, jak np. przesłuchanie świadków. Sam termin *inquisitio* wraz formą czasownikową *inquirō*, pojawia się w kilku kanonach kodeksu (845 § 2; 979; 1051, 2°; 1121; 1717 § 1 KPK).

¹⁶ *Vademecum*, nr 15.

¹⁷ Zob. J.M. Sanchis, *Comentario al can. 1717*, w: *Comentario Exegético al Código de Derecho Canónico*, obra dirigida y coordinada por Á. Marzoa, J. Miras y R. Rodríguez-Ocaña, vol. 4/2, Pamplona 1996, s. 2062–2063; A. Miziński, *Natura, przedmiot i podmioty*, s. 81–84; D.G. Astigueta, *L'investigazione previa*, s. 200; C. Papale, *Il processo penale*, s. 49–50; F. Lempa, *Kanoniczna ochrona karna małoletnich przed nadużyciami seksualnymi*, Białystok 2013, s. 96; Ph. Toxé, *La mise en œuvre des normes concernant les delicta graviora*, „L'Année Canonique” 57 (2016) n. 1, s. 301; R.R. Sánchez, *La investigación previa al proceso penal canónico y la defensa del acusado*, „Revista Española de Derecho Canónico” 74 (2017), s. 228; D. Borek, *Przestępstwa zastrzeżone dla Kongregacji Nauki Wiary. Normy materialne i proceduralne*, Tarnów 2019, s. 123–130; S. Martínez Fernández, *Problemas del proceso extrajudicial. La relación de justicia*, „Anuario de Derecho Canónico” 9 (2020), s. 23–24.

¹⁸ „Jeżeli przestępstwo nie jest ani notoryjne, ani całkowicie pewne, ale wiadomo o nim w oparciu o pogłoski i wieść publiczną, doniesienie, skargę o naprawienie szkód, dochodzenie ogólne przeprowadzone przez ordynariusza, lub z jakiegokolwiek innego źródła, zanim wezwie się kogoś, aby odpowiadał za przestępstwo, należy przeprowadzić dochodzenie specjalne, celem zbadania zasadności podejrzenia”.

¹⁹ Zob. D.G. Astigueta, *L'investigazione previa*, s. 202.

o możliwym przestępstwie, która w *jakikolwiek sposób* dotrze do ordynariusza lub hierarchy²⁰. Nie jest konieczne, aby miała ona formę formalnego zgłoszenia – np. dokonanego w formie pisemnej czy też uczynionego na ręce określonego podmiotu z wyłączeniem innych.

Można wyróżnić dwie podstawowe ścieżki, jakimi wiedza o przestępstwie trafia do ordynariusza: bezpośrednią i pośrednią²¹. Ścieżka bezpośrednia obejmuje te wszystkie sytuacje, w których przełożony kościelny nabywa wiedzę o przestępstwie samodzielnie, bez pośrednictwa innych osób – np. dokonując kwerendy dokumentów kurialnych lub gdy przestępstwo ma charakter notoryjny²². Także art. 3 § 5 motu proprio papieża Franciszka *Vos estis lux mundi* z 7 maja 2019 roku²³ przewiduje możliwość uzyskania przez ordynariusza informacji o przestępstwie „z urzędu”, czyli bez udziału innej osoby. Wydaje się, że sformułowanie *ex officio* nie oznacza w tym przypadku działań podejmowanych w ramach pełnionego urzędu, ale „z własnej inicjatywy”, w odróżnieniu od aktywności na czyjś wniosek²⁴. A zatem ordynariusz nie powinien ograniczać się do oczekiwania na zgłoszenia, ale sam wykazywać inicjatywę w tym względzie, jeżeli docierają doń informacje na tyle niekompletne, wątpliwe i niejasne, że nie zasługują na miano wiadomości o przestępstwie, ale jednak rodzą podejrzenia. W takich sytuacjach przełożony kościelny winien podjąć aktywność w celu zgłębienia otrzymanych sygnałów.

Częstsze będą jednak sytuacje, w których informacje są uzyskiwane przez ordynariusza na drodze pośredniej, czyli od innych osób. *Vademecum* w nr. 10 wskazuje przykładowo rozmaite źródła wiadomości o przestępstwie: „może być przedstawiona ordynariuszowi lub hierarsze formalnie, ustnie lub pisemnie, przez domniemaną

---

²⁰ *Vademecum*, nr 9.

²¹ Zob. C. Papale, *Il processo penale*, s. 49–50; J. Miras, *Guía para el procedimiento administrativo canónico en materia penal*, „*Ius Canonicum*” 57 (2017), s. 348.

²² Fakt notoryjny (z łac. *notorius* – „znany”) – to w języku prawniczym fakt powszechnie znany, któremu nie sposób zaprzeczyć i w związku z tym udowadnianie go jest zbędne. Zob. kan. 1747, 1° oraz kan. 2197, 2° i 3° CIC 1917. W obowiązującym polskim tłumaczeniu kodeksu prawa kanonicznego z 1983 roku czasownik *notorius* jest błędnie przekładany jako „notoryczny” (zob. kan. 14 § 2; 171 § 1, 4°; 694 § 1, 1°; 1071 § 1, 4°; 1071 § 2; 1093; 1184 § 1, 1°; 1352 § 2 KPK), tymczasem „notoryczny” to „ciągle się powtarzający”, nie zaś „powszechnie znany”.

²³ Francesco, *Lettera apostolica in forma di motu proprio Vos estis lux mundi*, „L'Osservatore Romano. Edizione quotidiana” 159 (2019) n. 106, 10.5.2019, s. 10; tekst polski w: *Odpowiedź Kościoła*, s. 46–56 [dalej: VELM].

²⁴ W takim właśnie znaczeniu wyrażenie *ex officio* występuje w wielu kanonach kodeksu prawa kanonicznego – np. kan. 125 § 2; 403 § 3; 1452 § 1; 1459 § 1; 1481 § 3; 1487; 1521; 1568; 1570 KPK.

ofiary, jej opiekunów lub inne osoby, które utrzymują, iż mają wiedzę o zdarzeniach; może dotrzeć do ordynariusza lub hierarchy podczas wykonywania przez niego obowiązku nadzoru; może być przedstawiona ordynariuszowi lub hierarsze przez władze państwowe w trybie przewidzianym lokalnie obowiązującym prawem; może być podana do wiadomości przez środki społecznego przekazu (w tym także media społecznościowe); może dotrzeć do niego w postaci zasłyszanych pogłosek, a także w każdy inny stosowny sposób”.

2.1. Formalne zawiadomienie

Może pochodzić od domniemanej ofiary, jej rodziców, opiekunów lub innych osób²⁵. Jeżeli zawiadomienie zostało złożone w formie ustnej, notariusz kościelny winien sporządzić odpowiedni protokół, który powinna podpisać osoba zgłaszająca²⁶. Szczególnym źródłem informacji są zgłoszenia dokonywane przez osoby zobowiązane do ich uczynienia na mocy art. 3 § 1 VELM, a więc przez duchownych oraz członków instytutów życia konsekrowanego lub stowarzyszeń życia apostołskiego²⁷. Obowiązek dokonania zgłoszenia²⁸ spoczywający na duchownych i zakonnikach

²⁵ Wystarczające jest jedno zawiadomienie. Nie obowiązuje już wymóg złożenia trzech doniesień o przestępstwie jako warunek wszczęcia postępowania, ustanowiony w Instrukcji Kongregacji Świętego Oficjum z 1866 roku dotyczącej sposobu postępowania w sprawach o solicytację. Zob. *Sacra Congregatio S. Offici, Instructio de modo procedendi in causis sollicitationis secundum constitutionem „Sacramentum Poenitentiae”*, 20 Februarii 1866, w: *Codicis Iuris Canonici Fontes*, ed. P. Gasparri, t. 4, Romae 1951, nr 990, s. 270, nr 11.

²⁶ Zob. kan. 1503 § 2 KPK *per analogiam*; M. Mosconi, *Principali doveri*, s. 294–295. Wytoczne KEP przypominają także o konieczności przypomnienia osobie składającej zawiadomienie o jej obowiązku złożenia doniesienia do świeckich organów ścigania, zgodnie z wszystkimi przepisami prawa polskiego. Zob. Wytoczne KEP, art. 4 oraz *Aneks nr 2: Procedura postępowania*, art. 5 ust. 1.

²⁷ VELM posługuje się pojęciem *segnalazioni*, które na język polski tłumaczy się jako „zawiadomienia”, nie używa zaś tradycyjnego terminu *denuncia* (doniesienie). Zdaniem niektórych komentatorów jest to rozwiązanie zamierzone przez ustawodawcę w celu uniknięcia formalności proceduralnych, co miałyby być przyczyną opóźnienia w procedowaniu. Zob. D.G. Astigueta, *Lettura di „Vos estis lux mundi”*, „Periodica” 108 (2019) nr 3, s. 532; J.L. Sánchez-Girón Renedo, *El motu proprio „Vos estis lux mundi”*: *contenidos y relación con otras normas del derecho canónico vigente*, „Estudios Eclesiásticos” 94 (2019), s. 687. Takie wyjaśnienia nie wydają się jednak przekonujące. Być może chodzi raczej o uniknięcie oporów natury psychologicznej przed powiadomieniem władzy kościelnej o przestępstwie – terminy, takie jak „doniesienie” i „donosiciel” czy „denuncjator” mają bowiem pejoratywne konotacje.

²⁸ Do niedawna nie było sankcji za niezłożenie zawiadomienia o przestępstwie mimo istniejącego obowiązku. Nowy kan. 1371 § 6 KPK, promulgowany 23 maja 2021 roku wraz z całą Księgą VI kodeksu

podyktowany jest nie tylko zabieganiem o świętość Kościoła, lecz także troską o to, by sprawca czynu został sprawiedliwie osądzony i oddalony od posługi, tak by z jego strony nie groziło wiernym niebezpieczeństwo. Pozostali wierni nie mają wprawdzie prawnego obowiązku²⁹, ale mają prawo do złożenia takiego zawiadomienia. Obowiązkiem ordynariusza jest nie tylko nieutrudnianie dokonania powiadomienia o przestępstwie – stanowiłoby to przestępstwo, w myśl art. 1 § 1.b VELM – lecz również stworzenie możliwości, by taka informacja mogła być bez trudu przedstawiona przedstawicielowi władzy kościelnej. W tym celu każdy biskup w przepowiadaniu powinien uwrażliwiać wiernych w tym zakresie, pobudzając ich do odpowiedzialności za dobro Kościoła³⁰. Ułatwienie składania zawiadomienia o przestępstwach nie ogranicza się do zachęt i apelowania, by wierni to czynili, ale wyraża się także w stworzeniu odpowiedniego systemu pozwalającego na składanie, w sposób przystępny i bezpieczny, zawiadomień o domniemanych przestępstwach. Stworzenie takiego systemu zostało nakazane w art. 2 § 1 VELM we wszystkich diecezjach. W związku z tym Konferencja Episkopatu Polski 8 października 2019 roku dokonała nowelizacji *Wytycznych*³¹, nakazując, by na stronie internetowej każdej diecezji lub prowincji kleryckich instytutów zakonnych i stowarzyszeń życia apostołskiego w sposób łatwo dostępny dla każdego zainteresowanego były podane dane kontaktowe delegata ds. ochrony dzieci i młodzieży, tak by zainteresowana osoba mogła skontaktować się z delegatem bez potrzeby niczyjego pośrednictwa, z poszanowaniem prywatności i w atmosferze zaufania, zrozumienia i życzliwego przyjęcia. Zadaniem delegata jest wysłuchanie osoby i udzielenie jej stosownych

---

prawa kanonicznego, uznaje za przestępstwo zaniechanie dokonania zawiadomienia o przestępstwie, jeśli jest się do tego zobowiązanym na podstawie ustawy kanonicznej. Zob. „L'Osservatore Romano. Edizione quotidiana” 161 (2021), nr 122, 1.06.2021, s. 4.

29 Dawny kan. 1935 § 2 CIC 1917 stanowił, że na każdym wiernym ciąży prawny obowiązek powiadomienia o przestępstwie nie tylko wtedy, gdy nakłada go prawo pozytywne, ale także gdy wynika z prawa naturalnego w celu obrony wiary, religii lub dobra publicznego. Niemniej jednak współcześni komentatorzy stoją na stanowisku, że taki obowiązek moralny istnieje nadal i wynika z prawa naturalnego ze względu na dobro Kościoła, konieczność ochrony fundamentalnych wartości kościelnej wspólnoty lub dobro wiernych pokrzywdzonych w wyniku domniemanego przestępstwa. Każdy wierny ma również prawo złożyć doniesienie o przestępstwie, aby uzyskać zadośćuczynienie, naprawienie szkód, ale także powodowany troską o sprawiedliwość lub pragnieniem naprawienia zgorzienia czy innego zła. Zob. m.in. Ph.E. Gudenus, *Denuncia*, w: *Diccionario General de Derecho Canónico*, obra dirigida y coordinada por J. Otaduy, A. Viana, J. Sedano, vol. 3, Pamplona 2012, s. 56; D.G. Astigueta, *L'investigazione previa*, s. 200–201.

30 Zob. M. Mosconi, *Principali doveri*, s. 295–296.

31 Zob. „Akta Konferencji Episkopatu Polski” 22 (2019) nr 31, s. 259–261.

informacji oraz przekazanie zawiadomienia o domniemanym przestępstwie właściwemu ordynariuszowi.

Omawiając obowiązek powiadomienia, należy wspomnieć też o sytuacji, w której informację o przestępstwie natury seksualnej uzyskuje się w ramach procesu o stwierdzenie nieważności małżeństwa (np. gdy fakt bycia ofiarą molestowania seksualnego stanowi źródło niezdolności psychicznej, o której mowa w kan. 1095 KPK). Zdaniem autorów sędzia kościelny, jako osoba pełniący urząd publiczny związany z wykonywaniem władzy sądowniczej w Kościele, nie tylko może, ale jest zobowiązany powiadomić właściwego ordynariusza, jeżeli podczas czynności procesowej powźmie wiadomość o popełnieniu przez duchownego czy zakonnika przestępstwa zastrzeżonego dla Kongregacji Nauki Wiary. Nie stoi temu na przeszkodzie obowiązek zachowania tajemnicy urzędowej, o którym mowa w kan. 1455 § 1 KPK³².

Innym zagadnieniem, które należałoby poruszyć w kontekście *notitiae criminis*, jest anonimowe doniesienie o przestępstwie³³. Anonim to nie tylko zawiadomienie w formie pisemnej pozbawione podpisu albo podpisane ogólnie (np. „parafianin”), lecz także posłużenie się podpisem nieczytelny, który uniemożliwia rozpoznanie autora, czy też w ogóle każda forma zawiadomienia, która nie pozwala na zidentyfikowanie i dotarcie do jego autora³⁴ (np. sam podpis, nawet czytelny, ale bez wskazania adresu albo z podanym adresem fałszywym, wiadomość wysłana pocztą elektroniczną z konta pocztowego utworzonego wyłącznie po to, by wysłać tę jedną wiadomość, gdy nadawca nie nawiązuje następnie żadnego kontaktu z przedstawicielem władzy kościelnej).

Ujawniając swoje dane, osoba składająca zawiadomienie o przestępstwie demonstrowuje, że jest gwarantem prawdziwości tego, co stwierdza³⁵. Anonim takiego zapewnienia ze sobą nie niesie. Kanon 1942 § 2 CIC 1917 zabraniał przywiązywania

³² Zob. na ten temat D. Cito, *Appunti su questioni penali nell'istruttoria matrimoniale*, w: *L'istruttoria nel processo di nullità matrimoniale*, ed. Arcisodalizio della Curia Romana, Città del Vaticano 2014, s. 63–65; A. Brzemia-Bonarek, „*Fumus delicti*” w sprawie o nieważność małżeństwa: przyjmowanie denuncjacji przez sędziego kościelnego i dalsze procedowanie – wybrane zagadnienia (w druku).

³³ Na temat anonimów w postępowaniach kanonicznych zob. szerzej S. Dubiel, *Wartość dowodowa anonimów w procesach kościelnych*, Lublin 1993.

³⁴ Zob. *Vademecum*, nr 11; Ph. E. Gudenus, *Denuncia*, s. 96; M. Mosconi, *Principali doveri*, s. 295; C. Papale, *L'indagine previa*, s. 12–13. Nie uważa się jednak za anonim doniesienie dokonane przez pośrednika, znającego osobę, od której informacja pochodzi, która to osoba z poważnych przyczyn nie chce się ujawniać. Zob. D.G. Astigueta, *L'investigazione previa*, s. 201.

³⁵ Zob. D.G. Astigueta, *L'investigazione previa*, s. 201.

wagi do anonimów, chyba że okoliczności w nich zawarte były bardzo prawdopodobne. Na ten przepis poprzedniego kodeksu powołują się także współcześni autorzy, którzy podkreślają, że wobec milczenia obowiązującego kodeksu na temat doniesień anonimowych dyspozycje poprzedniego pozostają w mocy³⁶. Podkreśla się, że anonim bardzo łatwo może nieść z sobą naruszenie dobrego imienia osoby, wobec której kierowane jest podejrzenie, tymczasem obowiązkiem ordynariusza, o którym przypomina się w kan. 1717 § 2 KPK, jest troska o to, by wskutek podjętego dochodzenia wstępnego nie ucierpiało czyjeś dobre imię, dlatego do anonimów należy podchodzić z wielką ostrożnością³⁷. *Vademecum* w nr. 11 stanowi, że brak identyfikacji osoby składającej zawiadomienie nie może sprawić, że taka wiadomość zostanie automatycznie uznana za fałszywą³⁸. Anonim może być zatem – przy zachowaniu środków ostrożności – podstawą do wszczęcia dochodzenia wstępnego i usiłowania potwierdzenia okoliczności zawartych w anonimowym doniesieniu w ramach tego postępowania, ale nie można już wyłącznie w oparciu o anonimowe powiadomienie zainicjować procesu karnego, a w żadnym razie nie można na podstawie anonimu wymierzyć kary³⁹. Nie należy też zachęcać do anonimowego zgłaszania podejrzeń o przestępstwo⁴⁰.

2.2. Informacja uzyskana podczas wykonywania obowiązku nadzoru

Do zadań biskupa diecezjalnego należy troska o utrzymanie dyscypliny w powierzonym mu Kościele partykularnym (kan. 392 § 1 i 2 KPK). Tej powinności biskupa nie powinno się rozumieć w sensie dawnej *inquisitio generalis* polegającej na badaniu, czy wszyscy zachowują ustawy kościelne i nikt nie dopuścił się przestępstwa – już samo pojęcie „śledztwa ogólnego” rodzi mieszane uczucia i niełatwe jest do pogodzenia z posłannictwem biskupa, służebnym wymiarem pełnionej władzy i jego wizerunkiem jako ojca i pasterza – ale raczej należy ją odczytywać w kategoriach

36 Zob. M. Mosconi, *Principali doveri*, s. 194 i 300

37 Zob. S. Martínez Fernández, *Problemas del proceso*, s. 24–25.

38 Przywołuje się w literaturze, że racją, która w jakiś sposób mogłaby usprawiedliwić posłużenie się anonimem, jest obawa represji wobec autora doniesienia o przestępstwie – np. gdyby podejrzanym był duchowny wysoko postawiony w diecezji, bliski współpracownik biskupa, to autor informacji, będący duchownym, miałby podstawy do obawiania się, że spotkają go nieprzyjemności w związku z powiadomieniem. Zob. C. Papale, *L'indagine previa*, s. 13.

39 Zob. Ph.E. Gudenus, *Denuncia*, s. 96; C. Papale, *L'indagine previa*, s. 12–13; J. Miras, *Guía para el procedimiento*, s. 348–349.

40 Zob. *Vademecum*, nr 11.

szeroko rozumianej troski o komunię kościelną, strzeżenie i umacnianie wiary i miłości do Mistycznego Ciała Chrystusa, zachowanie sakramentów i wskazywania dróg do świętości⁴¹. Zadanie troski o dyscyplinę kościelną biskup diecezjalny – wraz ze swymi najbliższymi współpracownikami, którymi są wikariusze generalni i wikariusze biskupi, a więc ordynariusze miejsca⁴² – wykonuje na różne sposoby i przy wykonywaniu rozmaitych zadań pasterskich. Przede wszystkim dzieje się to podczas wizytacji biskupiej (kan. 396–398 KPK), działań podejmowanych w trosce o formację stałą (kan. 279 § 1–3 KPK) i dyscyplinę duchowieństwa (kan. 277 § 3 i 384 KPK)⁴³, osobisty kontakt z kapłanami i wiernymi świeckimi podczas rozmaitych spotkań duszpasterskich, przy okazji działań podejmowanych wobec duchownych przeżywających trudności itp.⁴⁴ Biskup powinien być zawsze wrażliwy na docierające doń sygnały dotyczące ewentualnych nadużyć – np. prośbę o odsunięcie kapłana od posługi w danej parafii – i bez opóźnień podejmować stosowne działania.

Analogiczne powinności pełnią wobec swoich podwładnych wyżsi przełożeni zakonni (kan. 620 KPK), zwłaszcza ci, którym jako ordynariuszom (kan. 134 § 1 KPK) przysługuje władza wykonawcza⁴⁵.

Ogólne czuwanie ordynariusza nad zachowaniem dyscypliny w Kościele, mające charakter nadzoru, jeżeli jest sprawowane z należytą pilnością i starannością, stanowi istotne narzędzie sprawowania władzy pasterskiej, a także okazję do pozyskiwania wiedzy na temat ewentualnych nadużyć. W optyce posoborowej sprawowanie nadzoru nie powinno być postrzegane jako działanie o charakterze inkwizycyjnym, ale pasterskim i ojcowskim, winno się ono przyczyniać do osiągnięcia nadprzyrodzonego dobra całego Kościoła i poszczególnych jego wiernych.

41 Zob. Jan Paweł II, *Posynodalna adhortacja apostolska „Pastores gregis” o biskupie, służce Ewangelii Jezusa Chrystusa dla nadziei świata*, 16.10.2003, Libreria Editrice Vaticana 2003, nr 55, 57.

42 Zob. m.in. kan. 134 § 1 i 2; 391 § 2; 406 § 1 i 2; 475 § 1; 476; 479 § 1 i 2 KPK.

43 Zob. G. Ghirlanda, *Doveri e diritti implicati nei casi di abusi sessuali perpetrati da chierici*, „Periodica” 91 (2002) nr 1, s. 41–44; E. Miragoli, *Celibato sacerdotale: responsabilità del vescovo e funzione del diritto particolare*, „Quaderni di Diritto Ecclesiale” 18 (2005), s. 116–140.

44 O powinnościach biskupa w sprawowaniu władzy względem wszystkich wiernych, zwłaszcza prezbiterów, także w kontekście troski o dyscyplinę duchowieństwa zob. Kongregacja ds. Biskupów, *Dyrektorium o pasterskiej posłudze biskupów „Apostolorum successores”*, 22.02.2004, wyd. polskie Kielce 2005, s. 71–81 i 84–95.

45 Ich zadania w sposób ogólny określają przepisy kan. 618–619 KPK, a w sposób szczegółowy inne źródła kościelnego prawa powszechnego oraz prawo własne instytutów i stowarzyszeń życia apostołskiego. Podczas wizytacji, do której są zobowiązani przełożeni wyżsi (kan. 628 § 1 KPK), winni zwracać uwagę na zachowanie zakonnej dyscypliny.

2.3. Informacja uzyskana od władz państwowych

Notitia criminis może być powzięta przez ordynariusza po otrzymaniu przezeń powiadomienia właściwych organów państwowych – policji, prokuratury, władz sądowniczych – w zależności od przepisów obowiązujących w danym państwie oraz relacji między Kościołem a wspólnotą polityczną⁴⁶. Takie powiadomienie należy traktować jako wyraz pozytywnej współpracy mającej na celu dobro wspólne⁴⁷, co w kontekście przestępstw natury pedofilskiej ma szczególne znaczenie dla wiarygodności Kościoła. Trzeba pamiętać, że każdy duchowny, który jest sprawcą przestępstwa, ponosi podwójną odpowiedzialność – zarówno na forum kościelnym, jak i na forum państwowym. Kara, jaką ponosi w jednym systemie, nie zwalnia ani nie zastępuje kary wymierzonej w innym. Niemniej jednak kan. 1344, 2° KPK pozwala przełożonemu kościelnemu powstrzymać się od wymierzenia kary lub wymierzyć karę łagodniejszą albo zastosować pokutę, jeżeli sprawca został już wystarczająco ukarany przez władzę świecką lub przewiduje się, że będzie przez nią należycie ukarany.

W Polsce należy mieć na względzie przepis art. 21 § 1 ust. 1 kodeksu postępowania karnego⁴⁸, w myśl którego prokurator ma obowiązek bezzwłocznego zawiadomienia przełożonych kościelnych „o wszczęciu i ukończeniu postępowania toczącego się z urzędu przeciw duchownym i członkom zakonów oraz diakonatów”⁴⁹. Przepis ten, wprowadzony do dawnego kodeksu postępowania karnego z 1969 roku wraz z ustawą o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej z 17 maja 1989 r.⁵⁰, nie pojawił się w nowym kodeksie z 1997 roku, ale na skutek głosów krytycznie oceniających brak obowiązku powiadamiania⁵¹ został przywrócony na mocy ustawy z 19 lipca 2019 roku⁵².

---

46 Odrębnym zagadnieniem, które pozostaje poza treścią niniejszego opracowania, jest obowiązek powiadomienia państwowych organów ścigania przez władze kościelne.

47 Zob. D. Borek, *Przestępstwa zastrzeżone dla Kongregacji*, s. 129.

48 Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego, Dz. U. Nr 89 poz. 555, ze zm.

49 „Diakonat” w tym przypadku jest jednostką administracyjną występującą w kościołach protestanckich.

50 Dz. U. Nr 29 poz. 154, art. 74 ust. 9.

51 Zob. L. Świto, *Pedofilia w Kościele: co o niej wiedzą przełożeni*, „Rzeczpospolita” 14.03.2019, nr 62, s. A18.

52 Ustawa z dnia 19 lipca 2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw, Dz. U. poz. 1694, art. 1 ust. 3 pkt 1.

Racją obowiązku zawiadomienia przełożonych kościelnych o postępowaniu karnym prowadzonym przeciw osobom duchownym i zakonnikom jest dobro wspólne: solidarna troska Kościoła i państwa o ochronę społeczeństwa przed przestępstwami i sposobność odsunięcia takich osób od posługi kościelnej w wymaganym zakresie (w przypadku przestępstw natury pedofilskiej – od pracy duszpasterskiej z dziećmi) oraz możliwość wszczęcia postępowania kościelnego, niezależnie od postępowania prowadzonego przez świeckie organy ścigania. Podkreśla się, że powiadomienie ze strony organów państwowych co do zasady trzeba uznawać za wiarygodne⁵³, niemniej jednak należy uwzględnić różnice w prawnej regulacji znamion przestępstwa zachodzące pomiędzy systemami świeckimi a kanonicznym porządkiem prawnym.

2.4. Środki społecznego przekazu (w tym także media społecznościowe)

Notitia criminis może dotrzeć do przełożonego kościelnego przez pośrednictwo środków społecznego przekazu. W takich przypadkach, oprócz reakcji dyscyplinarnej w stosunku do osoby, wobec której formuluje się publiczne oskarżenia o przestępstwo, należy mieć na uwadze szeroki rezonans medialnej informacji i wiążące się z nim nieuchronnie niebezpieczeństwo zgorszenia. Tym większa jest odpowiedzialność ordynariusza, który w podejmowanych przez siebie działaniach winien uwzględniać medialny aspekt zarządzania sytuacją kryzysową. Z jednej strony ordynariusz nie może działać pod presją mediów, z drugiej musi być świadom wizerunkowych skutków odbijających się na wiarygodności Kościoła. Nie chodzi jednak przede wszystkim o dziennikarską stronę wydarzenia, ale o zgorszenie potęgowane rozgłosem medialnym. Zgorszenie, czyli przyczynienie się do upadku czyjejs wiary i moralności, jest kategorią prawną i pojęciem często występującym w księdze VI kodeksu prawa kanonicznego. Wywołanie zgorszenia stanowi okoliczność obciążającą i pozwala na stopniowe dodawanie kolejnych kar (kan. 1364 § 2 i 1394 § 1 KPK), natomiast niedoprowadzenie do zgorszenia lub jego naprawienie przez przestępcę jest elementem łagodzącym karę (kan. 1344, 2° KPK), a nawet uzasadniającym odstąpienie od karania (kan. 1347 § 2 KPK)⁵⁴.

---

⁵³ Zob. G. Nuñez, *Procesos penales especiales. Los „delicta graviora”*, „Ius Canonicum” 53 (2013), s. 582.

⁵⁴ Zob. szerzej D.G. Astigueta, *Lo scandalo nel CIC: significato e portata giuridica*, „Periodica” 92 (2003), s. 589–651; P. Majer, *Prawo kanoniczne a zgorszenie*, „Pastores” (2013) nr 59, s. 127–134.

2.5. Zasłyszane pogłoski

Vademecum wymienia pośród źródeł wiadomości o przestępstwie także „zasłyszane pogłoski” (*le voci raccolte*). Kanon 1939 § 1 CIC 1917 stanowił natomiast, że *notitia criminis* może wywodzić się *ex rumore et publica fama*, czyli źródłem informacji może być również „pogłoska i wieść publiczna”. Dostrzegalne jest podobieństwo między tymi wyrażeniami.

Z pogłoską, czyli wiadomością o niepewnej autentyczności, mamy do czynienia, gdy w nielicznym gronie pojawiają się informacje o przestępstwie, jednak bez konkretnych danych⁵⁵. Pogłoska to rozpowszechniana niepewna i niesprawdzona wiadomość, przekazywana przez poszczególne osoby w stosunkowo wąskim kręgu, bez zasięgu powszechnego, który wskazywałby raczej na dawną „wieść publiczną”, dziś zapewne nie do pomyślenia bez udziału mediów. Naturę pogłoski wyraża Tadeusz Pawluk słowami: „tu i ówdzie mówi się o czymś jeszcze niepewnie, bez dokładnej znajomości rzeczy”⁵⁶. Inny autor podkreśla, że pogłoska, mimo iż pozostaje niezwerifikowana, krąży pośród osób cieszących się wiarygodnością⁵⁷. Tym różni się od „plotki”, której stopień wiarygodności jest mniejszy niż pogłoski.

Pogłoski mogą być uznane za informację o przestępstwie, jednak z zachowaniem należytej ostrożności i dystansu. Z pewnością domagają się one przeprowadzenia dyskretnej weryfikacji, aby mogły być uznane za wiadomość „przynajmniej prawdopodobną”.

Lista potencjalnych źródeł informacji nie jest wykazem zamkniętym. *Notitia criminis* może dotrzeć do ordynariusza w jakikolwiek inny odpowiedni sposób⁵⁸, poza wymienionymi wyżej. Ordynariusz w każdym przypadku ocenia wiarygodność powziętej informacji i podejmuje decyzję o wszczęciu lub nie dochodzenia wstępnego.

W znolelizowanej przez papieża Franciszka Księdze VI KPK na naprawienie zgorzenia kładzie się jeszcze większy nacisk niż w dotychczas obowiązującym prawie.

55 Zob. A. Miziński, *Natura, przedmiot i podmioty*, s. 84; D. Borek, *Przestępstwa zastrzeżone dla Kongregacji*, s. 130.

56 T. Pawluk, *Kanoniczny proces*, s. 125.

57 Zob. S. Martínez Fernández, *Problemas del proceso*, s. 24.

58 VELM, art. 3 § 2; *Vademecum*, nr 10.

3. Problem właściwości ordynariusza

Po otrzymaniu *notitiae criminis* ordynariusz winien dokonać podwójnej weryfikacji – czy sam jest właściwy do zajęcia się sprawą oraz czy informacja o przestępstwie nie jest w sposób oczywisty bezzasadna⁵⁹. Zanim podejmiemy niełatwe zagadnienie sprawdzenia wiarygodności powziętej przez ordynariusza informacji, należy podjąć temat właściwości. Niestety, przepisy prawa w tej materii nie są oczywiste. Kanon 1717 § 1 KPK stanowi tylko o „ordynariuszu”, bez skonkretyzowania, który ordynariusz powinien zająć się sprawą. Podobnie art. 16 Norm Kongregacji Nauki Wiary z 21 maja 2010 roku nie określa, który ordynariusz jest właściwy. Dlatego większość autorów⁶⁰ odwoływała się do ogólnych przepisów kodeksu prawa kanonicznego regulujących właściwość sądu, mimo że dochodzenie wstępne, które ma zostać wszczęte przez ordynariusza po powzięciu przezeń wiadomości o przestępstwie, nie ma charakteru sądowego. Tak więc właściwy do podjęcia działań po powzięciu informacji o przestępstwie miałby być ordynariusz miejsca stałego lub tymczasowego zamieszkania osoby, której dotyczy *notitia criminis* (kan. 1408 KPK), a w przypadku tułaczy – ordynariusz miejsca aktualnego przebywania (kan. 1409 § 1 KPK). Właściwym byłby także ordynariusz miejsca, w którym popełniono domniemane przestępstwo (kan. 1412 KPK).

W przypadku przestępstw *contra sextum* zastrzeżonych dla Kongregacji Nauki Wiary, jako że dotyczą one wyłącznie duchownych, bardziej odpowiednia niż *forum domicilii* wydaje się raczej właściwość ordynariusza określona na drodze podległości hierarchicznej duchownego. Tak ujęte są kryteria właściwości zawarte w przepisach VELM oraz we wskazaniach *Vademecum*.

Artykuł 3 § 1 VELM wskazuje, że duchowny lub członek instytutu życia konsekrowanego lub stowarzyszenia życia apostołskiego, który powziął wiadomość lub ma uzasadnione powody, by sądzić, że mogło zostać popełnione przestępstwo

⁵⁹ Zob. D. Vajani, *La procedura canonica a livello diocesano nel caso dei „delicta graviora”*, „Quaderni di Diritto Ecclesiale” 25 (2012), s. 319.

⁶⁰ Zob. S. Martínez Fernández, *Problemas del proceso*, s. 27; M. Cortés Diéguez, *La investigación previa y el proceso administrativo penal*, „Revista Española de Derecho Canónico” 70 (2013), s. 519–520, przyp. 9; D. Cito, *Norme „De gravioribus delictis”*. Commentario, w: *Norme procedurali canoniche commentate*, a cura di M. del Pozzo i in., Roma 2013, s. 646; J. Ostrowski, *L'indagine previa nel processo penale giudiziario in riferimento alla dimissione dallo stato clericale nel Codice di Diritto Canonico di 1983*, „Studia Prawnoustrojowe” 14 (2014) nr 24, s. 261; R. Althaus, *Kommentar zum Kan. 1717*, w: R. Althaus, K. Lüdicke, *Der kirchliche Strafprozess nach dem Codex Iuris Canonici und Nebengesetzen. Normen und Kommentar*, Essen 2015, nr 2.

leżące w kompetencjach Kongregacji Nauki Wiary⁶¹, ma obowiązek niezwłocznego zgłoszenia tego czynu *ordynariuszowi miejsca, w którym czyny miałyby miejsce*, lub *innemu ordynariuszowi* spośród tych, o których mowa w kanonach 134 KPK i 984 KKKW⁶², chyba że chodziłoby o przestępstwa popełnione przez wysokich hierarchów kościelnych, o których mowa w art. 6 VELM – w tym przypadku procedura jest inna.

Wydaje się, że nie można mówić o preferencji ustawodawcy rozumianej w ten sposób, że duchowny lub zakonnik – posługujemy się terminologią uproszczoną – zobowiązany do powiadomienia władzy kościelnej miałby w pierwszej kolejności zawiadomić ordynariusza miejsca⁶³, w którym został popełniony czyn oceniany jako przestępny, a dopiero w przypadku niemożliwości czy trudności – innego ordynariusza⁶⁴. Tekst ustawy nie wskazuje jednak na pierwszeństwo i osoba składająca powiadomienie może skierować informację do dowolnie wybranego przez siebie ordynariusza – może zatem powiadomić ordynariusza miejsca, w którym zostało popełnione domniemane przestępstwo, lub jakiegokolwiek innego ordynariusza. Artykuł 3 § 1 VELM stanowi o „ordynariuszu”, bez żadnych dookreśleń, tak więc nie musi być to ani ordynariusz własny zgłaszającego⁶⁵, ani ordynariusz własny duchownego, wobec którego kierowane jest podejrzenie. Jedynym kryterium jest zatem kryterium dogodności dla zgłaszającego, który niekoniecznie musi orientować się w zasadach podległości kanonicznej i posiadać wiedzę o przynależności diecezjalnej lub zakonnej danego duchownego, tak by zwrócić się precyzyjnie do jego własnego przełożonego. Także kryterium miejsca nie zawsze jest jednoznaczne – np. w przypadku seksualnych przestępstw w przestrzeni wirtualnej,

---

61 Należy pamiętać, że przedmiotem VELM są także inne przestępstwa, niezastrzeżone dla Kongregacji Nauki Wiary.

62 *Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium* auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus, 18.10.1990, AAS 82 (1990), s. 1045–1364; tekst polski: *Kodeks kanonów Kościołów wschodnich* promulgowany przez papieża Jana Pawła II, Lublin 2002.

63 Ordynariuszami miejsca, zgodnie z kan. 134 § 1 i 2 KPK, są: papież, biskupi diecezjalni oraz inni, którzy – choćby tylko czasowo – są przełożonymi Kościoła partykularnego lub wspólnoty z nim zrównanej zgodnie z przepisem kan. 368 KPK, jak również wikariusze generalni i wikariusze biskupi.

64 Ordynariuszami są osoby wymienione w poprzednim przypisie oraz przełożeni wyżsi kleryckich instytutów zakonnych na prawie papieskim i kleryckich stowarzyszeń życia apostołskiego na prawie papieskim, którzy posiadają przynajmniej zwyczajną władzę wykonawczą.

65 Wprawdzie kan. 134 § 2 KPK zawiera klauzulę *pro suis sodalibus*, nie oznacza to jednak, że ordynariusza zakonnego może o przestępstwie powiadomić tylko jego własny podwładny. Może to uczynić każdy, nawet jeśli dany przełożony wyższy nie jest jego ordynariuszem.

z wykorzystaniem internetu, nie zawsze wiadomo, w którym „miejscu” czyn przestępny został popełniony.

Jeśli zawiadomienia o przestępstwie dokonywałyby inna osoba – niekoniecznie musi być to „wierny”, gdyż art. 3 § 2 VELM stanowi, że „każdy może złożyć zawiadomienie” – może wykorzystać do tego celu system zgłoszeń wprowadzony w każdej diecezji zgodnie z art. 2 § 1 VELM lub uczynić to „w jakikolwiek inny odpowiedni sposób”.

Ponieważ ordynariusz, do którego dociera *notitia criminis*, może nie być w ogóle związany ani z osobą domniemanego sprawcy, ani z miejscem, w którym czyn został popełniony, art. 2 § 3 VELM nakazuje, by ten ordynariusz, który otrzymał zawiadomienie, przekazał je niezwłocznie ordynariuszowi miejsca, gdzie zaistniały zdarzenia, jak również ordynariuszowi własnemu osoby, której dotyczy zgłoszenie. Obaj mają postępować zgodnie z prawem, według tego, co przewidziano w danym przypadku. Jeżeli zatem ordynariusz powiadomiony przez kogokolwiek o podejrzeniu przestępstwa nie jest właściwym ordynariuszem do zweryfikowania otrzymanej informacji, musi – i to bezzwłocznie – powiadomić ordynariusza miejsca zdarzenia oraz⁶⁶ ordynariusza własnego tego duchownego, którego zgłoszenie dotyczy. Jeżeli nie wywiązałby się z tego obowiązku albo zwlekałby z przekazaniem powiadomienia ponad słuszną miarę, mógłby go dotyczyć przepis art. 1 § 1.b uznający za przestępstwo działania lub zaniechania mające na celu zakłócanie lub uniknięcie dochodzeń kanonicznych, administracyjnych lub karnych przeciwko duchownemu lub zakonnikowi w związku z określonymi przestępstwami *contra sextum*.

Oznacza to, że nie każdy ordynariusz, który został powiadomiony o przestępstwie, musi podjąć działania w kierunku wszczęcia lub nie dochodzenia wstępnego. Jeżeli ordynariusz nie jest w żaden sposób – ani miejscowo, ani osobowo – powiązany ze sprawą będącą przedmiotem informacji, musi wprawdzie zareagować, przekazując otrzymaną wiadomość do innego, właściwego ordynariusza, ale sam nie jest kompetentny do zajmowania się sprawą⁶⁷.

---

⁶⁶ W art. 2 § 3 VELM używa się liczby mnogiej. Oczywiście jeśli ordynariusz miejsca czynu jest zarazem ordynariuszem własnym duchownego, którego zgłoszenie dotyczy, nie trzeba dokonywać podwójnego zawiadomienia. Ten niuans został już uwzględniony w *Vademecum*, nr 22.

⁶⁷ Z tego powodu nie do końca precyzyjne jest sformułowanie zawarte w nr. 21 *Vademecum*: „zadanie dochodzenia wstępnego należy do ordynariusza lub hierarchy, który otrzymał wiadomość o przestępstwie, lub też do osoby przez niego wskazanej”. Nie każdy ordynariusz, który otrzymał informację o przestępstwie, będzie bowiem tym, który wszczyna dochodzenie wstępne i „wyznacza” osobę, która ma je przeprowadzić.

Vademecum przynosi dalsze wskazania w przedmiocie określenia właściwości ordynariusza. W nr. 22 zostaje sprecyzowane, że ordynariuszem, na którym spoczywa zadanie przeprowadzenia dochodzenia wstępnego (lub zlecenia tego swemu podwładnemu), może być ordynariusz duchownego, którego zgłoszenie dotyczy lub – jeżeli nie jest to ta sama osoba – ordynariusz miejsca, gdzie wydarzyły się domniemane czyny przestępne. Wprawdzie nie używa się wyrażenia „ordynariusz własny”⁶⁸, ale najczęściej to on właśnie będzie krył się pod pojęciem „ordynariusz duchownego, którego zgłoszenie dotyczy”. Będzie to zatem albo ordynariusz miejsca inkardynacji duchownego (np. biskup diecezjalny, wikariusz generalny lub wikariusz biskupi diecezji inkardynacji duchownego)⁶⁹ albo ordynariusz zakonny, czyli właściwy przełożony wyższy kleryckiego instytutu zakonnego na prawie papieskim lub kleryckiego stowarzyszenia życia apostołskiego na prawie papieskim. Jeżeli duchownym, na którego wskazuje powiadomienie, byłby członek instytutu zakonnego lub stowarzyszenia życia apostołskiego na prawie diecezjalnym względnie członek niekleryckiego instytutu czy stowarzyszenia, czy też jakiegokolwiek innej struktury, która nie posiada ordynariusza, właściwym ordynariuszem – oprócz ordynariusza miejsca czynu – byłby ordynariusz inkardynacji, względnie tej diecezji, na terenie której znajduje się dom zakonny, do którego dany zakonnik jest przypisany lub w którym przebywa (kan. 103 KPK)⁷⁰.

Możliwy jest zatem zbieg właściwości różnych ordynariuszy – zwłaszcza w sytuacjach nietypowych, gdy dany duchowny podlega więcej niż jednemu

---

68 Ordynariuszem „własnym” dla duchownego jest ten ordynariusz, który ma wobec niego władzę wykonawczą na mocy pełnionego urzędu. Niekoniecznie musi być to zatem ordynariusz miejsca stałego lub tymczasowego zamieszkania (kan. 107 § 1 KPK) – np. dla duchownego, który legalnie przebywa poza własną diecezją, ordynariuszem własnym pozostaje jego biskup diecezjalny, a oprócz niego ma również innego ordynariusza (lub innych ordynariuszy), który także jest jego ordynariuszem „własnym”. Zob. C. Tammaro, *Ordinario propio*, w: *Diccionario General de Derecho Canónico*, obra dirigida y coordinada por J. Otaduy, A. Viana, J. Sedano, vol. 5, Pamplona 2012, s. 827.

69 W literaturze podkreśla się, że pierwszorzędna odpowiedzialność spoczywa na biskupie diecezjalnym, nawet jeśli to nie on sam prowadzi postępowanie. On też ponosiłby konsekwencje ewentualnych zaniedbań. Zob. M. Mosconi, *Principali doveri*, s. 288–289.

70 W literaturze drobniawo rozważa się również inne możliwe sytuacje, które mogą weryfikować się w rozmaitych okolicznościach – np. przypadek zakonnika, który popełnia przestępstwo w związku ze swymi obowiązkami zakonnymi albo w związku z zadaniami pełniącymi na rzecz diecezji (kan. 678 § 1; 681; 682; 738 § 2 KPK), przypadek braku interwencji ze strony ordynariusza zakonnego (kan. 683 § 2 KPK). Zob. M. Mosconi, *Principali doveri*, s. 291–293. Do tych przypadków można by dołączyć także inne, jak np. sytuacja zakonnika eksklaustrowanego (kan. 687 KPK) czy ubiegającego się o inkardynację do diecezji (kan. 701 KPK).

ordynariuszowi (zamieszkuje na terenie innej diecezji, niż diecezja, do której jest inkardynowany – czy to zgodnie z przepisem kan. 271 § 2 KPK, czy w oparciu o inne pozwolenia odpowiednich biskupów, np. w przypadku studiów, choroby, emerytury, którą spędza poza własną diecezją, czy też przebywa tam nielegalnie). W takim przypadku w *Vademecum* wskazuje się, by zainteresowani ordynariusze komunikowali się i współpracowali ze sobą, tak by uniknąć konfliktów kompetencji bądź powielania tych samych działań, zwłaszcza jeżeli duchowny, którego sprawa dotyczy, jest zakonikiem (nr 22).

Przepisy prawa nie określają zatem jednoznacznie, który z ordynariuszy ma obowiązek podjęcia sprawy⁷¹. Nie wskazuje się na kryterium wyprzedzenia, o którym mowa w kan. 1415 KPK⁷², dlatego nie można uciekać się do zasady, że kompetencję przejmuje ten ordynariusz, który zajął się sprawą jako pierwszy. W przypadku, w którym właściwych byłoby dwóch lub więcej ordynariuszy, wszyscy oni powinni wypracować słuszne i zgodne z prawem *modus operandi*, tak by sprawę podjął ten ordynariusz, który z największą skutecznością może ją prowadzić. Raz może być to ordynariusz miejsca zdarzeń (ze względu na lepsze możliwości zebrania dowodów na późniejszym etapie), innym razem, i z uwagi na podobne okoliczności – ordynariusz miejsca zamieszkania duchownego, w jeszcze innym przypadku – ordynariusz jego inkardynacji, który najlepiej zna duchownego i jego historię⁷³. Istotne jest, by wskutek zbiegu kompetencji różnych ordynariuszy nie doszło do sytuacji, w której żaden z nich nie poczuwałby się do obowiązku zweryfikowania otrzymanych informacji i uchylałby się od działania, co uchybiałoby odpowiedzialności pasterskiej i stałoby w sprzeczności z fundamentalnymi zasadami i celami prawa kanonicznego, zwłaszcza w tak delikatnej materii. W sytuacji

---

71 Podobnie niejednoznaczne są w tym względzie *Wytyczne KEP*, art. 2: „Kompetentnym do przyjęcia i prowadzenia sprawy jest właściwy przełożony kościelny, który – zapoznawszy się osobiście ze sprawą – powinien powierzyć jej prowadzenie odpowiedniemu kapłanowi lub powołanej przez siebie komisji. Osoba oskarżająca może zgłosić się zarówno do przełożonego osoby oskarżanej, jak i – jeśli zachodzi ku temu odpowiednia racja (np. odległość) – do biskupa diecezjalnego swego miejsca zamieszkania. W takiej sytuacji biskup diecezjalny miejsca zamieszkania podejmie stałą współpracę z przełożonym osoby oskarżanej, którego kompetencje pozostają nienaruszone”. Z brzmienia przepisu wynikałoby, że właściwy jest ten przełożony, do którego dotarła *notitia criminis*, natomiast wzmianka o „nienaruszonych kompetencjach” własnego przełożonego (ordynariusza) nie jest do końca zrozumiała.

72 „[...] jeżeli jednakowo właściwe są dwa sądy lub więcej, prawo rozpoznania sprawy ma ten, który pierwszy wezwał stronę pozwaną, zgodnie z przepisami prawa”.

73 Zob. M. Mosconi, *Principali doveri*, s. 291.

konfliktu kompetencyjnego albo uchylania się od działania należałoby niezwłocznie zwrócić się do Kongregacji Nauki Wiary z prośbą o radę lub rozstrzygnięcie ewentualnych wątpliwości i wskazanie właściwego ordynariusza⁷⁴, tak by inercja przełożonych kościelnych nie pogłębiała zła już wyrządzonego.

4. Wstępna weryfikacja otrzymanej informacji

Ordynariusz, który otrzymał wiadomość o możliwości popełnienia przestępstwa, nie jest zobligowany do automatycznego wszczęcia dochodzenia wstępnego, ale przed podjęciem takiej decyzji musi dokonać wstępnej weryfikacji *notitiae criminis*. Pełni zatem rolę „filtra”⁷⁵, który sprawdza, czy otrzymane informacje nie są nieuzasadnione w sposób oczywisty. Byłoby nieroztropne i niesprawiedliwe podejmowanie od razu działań, które mogą poważnie naruszyć dobre imię osoby, której powiadomienie dotyczy. Należy jednak pamiętać, że owa wstępna weryfikacja nie dotyczy prawdziwości powziętych wiadomości, lecz jedynie takich okoliczności, które wykluczają możliwość popełnienia przestępstwa. Chodzi zatem o potwierdzenie tego, że *notitia criminis* jest uzasadniona przynajmniej w minimalnym stopniu.

Ustawodawca w odniesieniu do wiadomości o przestępstwie posługuje się sformułowaniem *notitia saltem veri simile* – wiadomość przynajmniej prawdopodobna⁷⁶. Przymiotnik *veri similis* występuje w kodeksie prawa kanonicznego tylko jeden raz – właśnie w kan. 1717 § 1 KPK – i jest tłumaczony jako „prawdopodobny” (*similis veri* – „podobny do prawdy”). Język łaciński zna także inne pojęcia na oznaczenie czegoś, co jest prawdopodobne, co do którego można przypuszczać, że jest prawdziwe: najczęściej prawdopodobieństwo określa się słowem *probabile*, które można by przetłumaczyć: „to, co warte zaaprobowania”. Inne, czasami synonimicznie używane terminy to *credibile*, „to, co wiarygodne” i właśnie *verisimile*, „to, co podobne do prawdy”. Ostatni z tych terminów wskazuje na najmniejszy stopień prawdopodobieństwa, a zdaniem niektórych, jako że oznacza coś podobnego

⁷⁴ Zob. *Vademecum*, nr. 23 i 25.

⁷⁵ Zob. C. Papale, *Il processo penale*, s. 49; D. Borek, *Przestępstwa zastrzeżone dla Kongregacji*, s. 122.

⁷⁶ Takie samo stwierdzenie pojawia się w art. 16 Norm *De gravioribus delictis*: „Quoties Ordinarius vel Hierarcha *notitiam saltem verisimilem* habeat de delicto graviore...”, AAS 102 (2010) nr 7, s. 426.

do prawdy, obejmuje swym znaczeniem nie tylko to, co może nie być prawdziwe, ale także i to, co nie jest prawdziwe, lecz jedynie do prawdy podobne⁷⁷.

Dlatego nie można oczekiwać, by *notitia criminis* była prawdziwa bez żadnej wątpliwości. Nie można też zakładać, że jest prawdziwa – to należy zweryfikować podczas dochodzenia wstępnego oraz w procesie karnym, jeśli taki zostanie wszczęty. Natomiast celem wstępnej weryfikacji, której dokonuje ordynariusz, jest jedynie potwierdzenie tego, że przestępstwo było *możliwe*, nie zaś tego, że z pewnością zostało popełnione. Nie wymaga się zatem od ordynariusza osiągnięcia już na tym etapie pewności moralnej, jakiej wymaga się do wymierzenia kary. Nie przeprowadza się też dowodu – wystarczy, że wiadomość zawiera takie elementy, które czynią ją prawdopodobną: fakty, które mogły zaistnieć, zbieżność czasu i miejsca, spójność z innymi informacjami na temat tego samego wydarzenia i osób⁷⁸. Chodzi jedynie o potwierdzenie, że treści zawarte w informacji mają pozór prawdy, a sygnalizowany czyn może być przestępstwem, jeżeli informacje zostaną potwierdzone, a nie o stwierdzenie, że podane informacje są prawdziwe. Na etapie wstępnej weryfikacji nie chodzi o to, czy można inicjować proces karny, ale czy należy wszczynać śledztwo, w ramach którego zostanie zweryfikowane istnienie czynów przestępnych i elementów konstytutywnych przestępstwa.

Celem weryfikacji wstępnej nie jest potwierdzenie, że fakty ujawnione w informacji o przestępstwie rzeczywiście *miały* miejsce, ale że *mogły mieć* miejsce⁷⁹. W przypadku ewidentnej niemożliwości zaistnienia faktów – np. jeżeli jest rzeczą wiadomą, że duchowny, którego dotyczy zgłoszenie, nie mógł być obecny na miejscu przestępstwa w chwili, gdy miało dojść do zarzucanego czynu, bowiem na pewno wiadomo, że w tym samym czasie przebywał gdzie indziej⁸⁰. Nie można jednak na tym etapie uprzedzać tego, co będzie ewentualnie w przyszłości przedmiotem śledztwa (*investigatio praevia*) ani tym bardziej procesu karnego. Informację o przestępstwie można zatem odrzucić jedynie wtedy, gdy wstępna weryfikacja prowadzi do bezspornego wniosku, że przestępstwo nie mogło być popełnione. Bezzasadność i niewiarygodność doniesienia muszą być jednak oczywiste, natomiast ewentualne wątpliwości powinny być wyjaśnione w ramach

---

⁷⁷ Zob. M. Hermann, *Prawdopodobieństwo w retoryce rzymskiej*, „Res Theorica” 1 (2014) nr 1, s. 62, przyp. 8 i s. 64.

⁷⁸ Zob. J. Miras, *Guía para el procedimiento*, s. 348; R. Althaus, *Kommentar zum Kan. 1717*, nr 3.

⁷⁹ Zob. Ph. Toxé, *La mise en œuvre*, s. 302.

⁸⁰ Zob. *Vademecum*, nr 18.

późniejszego dochodzenia wstępnego⁸¹. Nie ma zatem we wstępnej weryfikacji miejsca na stosowanie zasady *in dubio pro reo*.

Działania podjęte przez ordynariusza w ramach wstępnej weryfikacji muszą być dokonywane dyskretnie, tak by nie naruszyć dobrego imienia osoby, do której odnosi się *notitia criminis*. Nie mają one charakteru formalnego. Nie przewiduje się też wydania dekretu, który by taką weryfikację zarządzał – dekret powinien wydać ordynariusz dopiero wtedy, gdy zarządza dochodzenie wstępne. Natomiast powinno się zachować w aktach ślad takiej weryfikacji (np. notatki z przeprowadzanych rozmów).

Notitia criminis winna zawierać przynajmniej podstawowe elementy pozwalające na ewentualne wszczęcie śledztwa: opis domniemanego czynu, dane osoby, której przypisuje się sprawstwo, dane – jeśli to możliwe – domniemanej ofiary (lub ofiar)⁸². Niekompletność zawiadomienia nie może być powodem jego odrzucenia, ordynariusz powinien jednak podjąć działania, by niepełną informację skompletować⁸³. Jedyne informacje niekompletne w sposób oczywisty, których braków nie można uzupełnić w żaden sposób, mogą zostać zarchiwizowane bez podjęcia dalszych kroków.

Kanon 1942 § 2 CIC 1917 nakazywał, by ordynariusz nie podejmował żadnych działań, gdy doniesienie o przestępstwie pochodziło od jawnego wroga osoby posądzanej o popełnienie przestępstwa albo od człowieka „liczych obyczajów”. Przepis ten nie znalazł się w nowym kodeksie, a ocenę znajdujących się w nim elementów pozostawiono roztropności ordynariusza⁸⁴. Niektórzy spośród współczesnych autorów uważają, że kryteria zawarte w dawnym przepisie są nadal aktualne

---

⁸¹ Zob. D. Vajani, *La procedura canonica*, s. 319; M. Mosconi, *Principali doveri*, s. 300.

⁸² Zob. D.G. Astigueta, *L'investigazione previa*, s. 200; D. Borek, *Przestępstwa zastrzeżone dla Kongregacji*, s. 122; Ph. Toxé, *La mise en œuvre*, s. 302; J. Ostrowski, *L'indagine previa*, s. 258.

⁸³ *Vademecum*, nr 13: „Czasami wiadomość o przestępstwie nie zawiera szczegółowych okoliczności zdarzenia (nazwiska, miejsca, czas...). Jednak nawet jeżeli jest niejasna i nieokreślona, musi być odpowiednio oceniona i, na ile to możliwe, z należytą uwagą zgłębiona”. Np. gdy w doniesieniu otrzymanym pocztą elektroniczną wskazuje się, że sprawcą mógł być „ksiądz z parafii x”, bez wskazania na konkretną osobę, należałoby zwrócić się do nadawcy takiej wiadomości z prośbą o uzupełnienie. Zob. C. Papale, *L'indagine previa*, s. 11. Wydaje się nieuzasadnione żądanie od osoby składającej doniesienie o przestępstwie podania przez nią *środków dowodowych*, które mają pozwolić na wyrobienie *pewności* o popełnieniu przestępstwa. Tak J. Krukowski, Komentarz do kan. 1717, s. 402. W kan. 1337 CIC 1917 istniał wymóg podania „wskazówek” (*adminicula*), ale nie dowodów.

⁸⁴ Zob. „Communicaciones” 12 (1980), s. 189.

w kontekście weryfikacji doniesienia o przestępstwie⁸⁵. Inni, choć bez wyraźnego odwoływania się do kanonu poprzedniego kodeksu, wskazują na konieczność zbadania uczciwości, wiarygodności i motywacji osoby składającej zawiadomienie, tak by wykluczyć chęć zaszkodzenia oskarżanemu duchownemu powodowaną wrogością⁸⁶. *Vademecum* wskazuje jednak, że „nie zaleca się odrzucania *a priori* wiadomości o przestępstwie pochodzącej ze źródeł, których wiarygodność na wstępie wydaje się wątpliwa”. Dlatego początkowa weryfikacja nie może być okazją do rozpatrywania tego rodzaju wątpliwości, o ile wstępne zbadanie faktów będących przedmiotem doniesienia nie prowadzi do wniosku o oczywistym braku zasadności.

Jak wskazuje się w nr. 18 *Vademecum*, uznanie braku prawdopodobieństwa doniesienia i decyzja o niewszczytaniu dochodzenia wstępnego może nastąpić tylko wówczas, gdy w oparciu o obiektywne kryteria stwierdza się oczywistą bezzasadność powiadomienia i niemożność postępowania według norm prawa kanonicznego. Należy pamiętać, że przestępstwa *contra sextum* niezwykle rzadko są popełniane w obecności świadków⁸⁷ i trudno w oparciu o pobieżny ogląd, do którego z konieczności sprowadza się wstępna weryfikacja otrzymanej informacji, rozwiązać wszelkie wątpliwości. Właściwym czasem na dokładne zbadanie sprawy i wyjaśnienie nasuwających się zastrzeżeń jest etap śledztwa oraz ewentualny proces karny⁸⁸.

Innymi aspektami, które należy uwzględnić podczas wstępnej weryfikacji *notitiae criminis*, są: istnienie realnej możliwości wszczęcia dochodzenia wstępnego – podjęcie śledztwa nie byłoby możliwe, gdyby duchowny będący treścią zawiadomienia już nie żył⁸⁹ albo gdyby ordynariusz nie był właściwy (wówczas ma obowiązek przekazania informacji właściwemu ordynariuszowi lub ordynariuszom) – oraz to, czy czyn będący przedmiotem doniesienia jest czynem karalnym w oparciu o przepisy prawa kanonicznego i czy podlega jurysdykcji kościelnej (np. gdyby wskazywany sprawca nie był duchownym)⁹⁰.

85 Zob. J.M. Sánchez, *Comentario al can. 1717*, s. 2063; Ph. Toxé, *La mise en œuvre*, s. 302.

86 Zob. M. Mosconi, *Principali doveri*, s. 299–300; G. Nuñez, *Procesos penales*, s. 482; S. Martínez Fernández, *Problemas del proceso*, s. 24; D.G. Astigueta, *L'investigazione previa*, s. 204–205.

87 Przypomina się o tym w *Vademecum*, nr 18.

88 Nade wszystko gdyby po przeprowadzeniu dochodzenia wstępnego nie znaleziono podstaw dla uznania prawdopodobieństwa czynów będących treścią *notitiae criminis*.

89 *Vademecum*, nr 160: „Zdarza się czasami, że wiadomość o przestępstwie dotyczy duchownego już zmarłego. W takim przypadku nie może być wszczęte żadne postępowanie karne”. *Wytyczne KEP* przewidują w takiej sytuacji możliwość postępowania informacyjnego o charakterze wyłącznie historycznym (art. 8).

90 Zob. D.G. Astigueta, *L'investigazione previa*, s. 203–204.

Przedmiotem sprawdzenia powinno być także to, czy dochodzenie wstępne nie jest w danym przypadku zbędne i czy w ogóle powinno się je wszczynać. Pozwala na to kan. 1717 § 1 KPK. Nie ma potrzeby wszczęcia dochodzenia wstępnego, jeśli sprawa jest tak oczywista, iż nie sposób wykluczyć prawdopodobieństwa czynu – np. w przypadku aresztowania podejrzanego o przestępstwo⁹¹ – tak iż od razu można powiadomić Kongregację Nauki Wiary i zgodnie z jej wskazaniem przejść do procesu karnego. Nie ma także potrzeby wszczynania dochodzenia wstępnego, gdy po otrzymaniu powiadomienia o możliwości popełnienia przestępstwa stwierdza się, iż jest oczywiste, że duchowny, którego *notitia criminis* dotyczy, w żaden sposób nie mógł popełnić zarzucanych mu czynów, czyn nie stanowi przestępstwa kanonicznego, w sprawie danego duchownego trwa już inny proces (należy wówczas powiadomić tego, kto go prowadzi), duchowny został już ukarany za czyn będący przedmiotem powiadomienia względnie został wydalony ze stanu duchownego i nie ma możliwości osądzenia go, a także gdy duchowny już nie żyje⁹².

5. Konkluzja: ograniczona uznaniowość w działaniu ordynariusza

Słusznie zauważa się, że ordynariusz nie powinien podejmować decyzji o odmowie wszczęcia śledztwa sam, ale zawsze powinien zasięgać zdania wykwalifikowanych współpracowników. W braku konsultacji i superwizji oraz w zbyt pochopnym uznaniu otrzymywanych informacji za pozbawione nawet minimalnej wiarygodności dopatruje się jednej z przyczyn poważnego kryzysu w Kościele w USA związanego z wykorzystywaniem seksualnym małoletnich przez duchownych⁹³.

Choć jeszcze niedawno pisano, że ordynariusz cieszy się swobodą decyzji wszczęcia lub odmowy wszczęcia dochodzenia wstępnego i nie ma takiego prawnego

---

⁹¹ Oczywiście w takich okolicznościach nie chodzi o uznanie winy bez procesu, lecz jedynie o rezygnację ze śledztwa.

⁹² Zob. S. Martínez Fernández, *Problemas del proceso*, s. 25. Nie zwalnia natomiast z obowiązku przeprowadzenia dochodzenia wstępnego stwierdzenie, iż skarga karna już wygasła. W tej sytuacji *Vademecum* w nr. 28 zaleca, by ordynariusz po otrzymaniu wiadomości o przestępstwie przeprowadził ewentualne dochodzenie wstępne, a następnie powiadomił o jego wynikach, dołączając własną opinię, Kongregację Nauki Wiary, której przysługuje wyłączny osąd w przedmiocie podtrzymania lub uchylenia przedawnienia.

⁹³ Zob. P.R. Lagges, *La investigación preliminar*, s. 97.

obowiązku⁹⁴, wstępna weryfikacja *notitiae criminis* tylko w szczególnych i bardzo rzadkich sytuacjach może prowadzić do decyzji o niewszczynianiu dochodzenia wstępnego, a zdaniem niektórych autorów w sprawach zastrzeżonych dla Kongregacji Nauki Wiary ordynariusz w ogóle nie może podjąć takiej decyzji i zawsze po informacji o podejrzeniu popełnienia przestępstwa ma obowiązek przeprowadzić *investigatio praevia*⁹⁵. Taką opinię kanoniści słusznie wywodzą z brzmienia art. 16 Norm *De gravioribus delictis* z 2010 roku, który jako *lex specialis* różni się od kan. 1717 § 1 KPK i co do zasady w każdym przypadku nakazuje przeprowadzenie śledztwa. Choć *Vademecum* istotnie wskazuje na przesłanki, których weryfikacja mogłaby zwolnić ordynariusza od tego obowiązku, trzeba zauważyć, że może tak się stać wyłącznie wówczas, gdyby przestępstwo obiektywnie nie było możliwe albo zarzucany czyn nie wyczerpywałby znamion przestępstwa kanonicznego. Nawet w takich sytuacjach zaleca się jednak, by ordynariusz powiadomił Kongregację Nauki Wiary o wiadomości o przestępstwie i swej decyzji o niewszczynianiu dochodzenia wstępnego ze względu na ewidentny brak prawdopodobieństwa⁹⁶.

W innych przypadkach natomiast – czyli w praktyce prawie zawsze – nie wolno ordynariuszowi archiwizować zawiadomienia o przestępstwie bez postanowienia o dochodzeniu wstępnym. W ten sposób swoboda decyzji ordynariusza w podejmowaniu decyzji w sprawach o przestępstwa zastrzeżone dla Kongregacji Nauki Wiary została znacznie ograniczona⁹⁷. W porównaniu z regulacją kodeksu prawa kanonicznego z 1917 roku, w której wprost przewidziane były rozmaite okoliczności dające podstawę ordynariuszowi do odmowy wszczywania śledztwa, obowiązujące

⁹⁴ Zob. M. Mosconi, Commentario al can. 1717, w: Redazione di Quaderni di Diritto Ecclesiale, *Codice di diritto canonico commentato*, Milano 2001, s. 1310; P. Milite, *La discrezionalità dell'ordinario riguardo ai presupposti dell'azione penale in ordine al delitto di „pedofilia”*, „Quaderni dello Studio Rotale” 16 (2006), s. 143.

⁹⁵ Zob. D. Cito, *Norme „De gravioribus delictis”*, s. 646; C. Dezzuto, *Le principali obiezioni alla prassi della Congregazione per la Dottrina della Fede nel trattamento dei „delicta graviora” ad essa riservati*, w: *I delitti riservati alla Congregazione per la Dottrina della Fede. Norme – prassi – obiezioni*, a cura di C. Papale, Roma 2017, s. 112; C. Papale, *Errori procedurali più ricorrenti nei casi di „delicta graviora”*, w: *I delitti riservati alla Congregazione*, s. 122–123.

⁹⁶ Zob. *Vademecum*, nr 19.

⁹⁷ Nawet gdyby po przeprowadzeniu dochodzenia wstępnego ordynariusz uznał, że nie ma podstaw do rozpoczęcia procesu karnego, w nr. 69 *Vademecum* wskazuje się, że po zamknięciu dochodzenia wstępnego i *niezależnie od jego wyniku*, ordynariusz ma obowiązek jak najszybciej przesłać do Kongregacji Nauki Wiary uwierzytelniony odpis akt śledztwa wraz z własną oceną wyników dochodzenia (*votum*) i sugestiami co do trybu dalszego postępowania.

przepisy – zwłaszcza po nowelizacji Norm *de gravioribus delictis* w 2010 roku oraz w świetle *Vademecum* – taką władzę ordynariusza mocno ograniczają.

Wpisuje się to w niedawną reformę kanonicznego prawa karnego dokonaną przez papieża Franciszka i ogłoszoną na mocy konstytucji apostolskiej *Pascite gregem Dei* z 23 maja 2021 roku⁹⁸. Jak podkreślano w dniu promulgacji znowelizowanych kanonów księgi VI KPK, jednym z istotnych rysów reformy jest ograniczenie uznaniowości w wymierzaniu kar kościelnych⁹⁹. Uznaniowość nie jest wprawdzie arbitralnością, bowiem obszar swobody decyzyjnej organu władzy kościelnej zawsze jest ograniczony fundamentalnymi celami kanonicznego porządku prawnego, jednak doświadczenie wskazuje, że dotychczas niezbyt chętnie posługiwano się sankcjami, korzystając z wielu innych możliwości, jakie dawały przepisy kodeksu. Obszerne pole uznaniowości w prawie karnym Kościoła, liczne możliwości zastępowania kar innymi środkami, bardziej apostolskiej perswazji aniżeli przymusu, i nowy posoborowy styl sprawowania władzy pasterskiej, gdzie władza koercyjna ustępowała w praktyce przed napomnieniem, dobrym przykładem i innymi sposobami pasterskiego oddziaływania, a stosowanie sankcji przed środkami pastoralnymi mającymi doprowadzić przestępcę do nawrócenia, doprowadziły nie tylko do kryzysu prawa karnego w Kościele¹⁰⁰, lecz także do załamania dyscypliny i gorszącego skandalu związanego z wykorzystywaniem seksualnym małoletnich¹⁰¹. Dlatego papież Franciszek w konstytucji promulgującej nowe prawo karne pisze: „Wiele szkody przyniosło w przeszłości niezauważanie ścisłego związku, jaki istnieje w Kościele pomiędzy praktykowaniem miłości a przestrzeganiem przepisów karnych tam, gdzie okoliczności się tego domagają. Taki sposób myślenia – czego uczy doświadczenie – grozi zaistnieniem w życiu zachowań sprzecznych z normami obyczajowymi, do naprawienia których nie wystarczą same tylko zachęty czy sugestie”.

98 „L'Osservatore Romano. Edizione quotidiana” 161 (2021) nr 122, 1.06.2021, s. 2–3.

99 Zob. J.I. Arrieta, *Ai vescovi i mezzi adeguati per prevenire e punire reati nella Chiesa*, „L'Osservatore Romano. Edizione quotidiana” 161 (2021) nr 122, 1.06.2021, s. 5.

100 Z tego powodu nie dziwią, niestety, choć powinny, pierwsze słowa komentarza do kan. 1717 sprzed kilku lat: „Zważywszy na cechy kanonicznego porządku karnego oraz duchową naturę kar kościelnych, liczba procesów karnych od wielu lat jest bardzo znikoma” (L.A. García Matamoros, *Comentario al can. 1717*, w: *Código de Derecho Canónico. Edición bilingüe comentada por profesores de derecho canónico de la Universidad Pontificia de Salamanca*, Madrid 2014, s. 982).

101 Zob. J.I. Arrieta, *El proyecto de revisión del libro VI del Código de Derecho Canónico*, „Anuario de Derecho Canónico” 2 (2013), s. 217–221.

Po otrzymaniu cieszącej się choćby minimum zasadności informacji o możliwości popełnienia przestępstwa ordynariusz musi zawsze zareagować aktywnie. W przypadku przestępstw, których osądzenie zastrzega się dla Kongregacji Nauki Wiary, ordynariusz nie może zaniechać śledztwa i niezależnie od jego wyników powinien powiadomić Kongregację. Słowa papieża Franciszka z konstytucji apostołskiej *Pascite gregem Dei* niech będą najlepszą konkluzją tego artykułu: „Zaniechanie ze strony pasterza posługiwania się prawem karnym jest przejawem tego, iż nie pełni on właściwie i wiernie swej funkcji”.

ABSTRACT

Church superior and *notitia criminis* in the case of a crime against VI Commandment of the Decalogue reserved to the Congregation for the Doctrine of the Faith

The author analyzes in the paper the responsibility of a church superior who receives information about a possible offense against the sixth commandment of the Decalogue reserved to the Congregation for the Doctrine of the Faith in light of the *Vademecum* published by that Congregation on July 16, 2020. The following issues are presented: the *notitia criminis* as a source of knowledge of a possible crime, the problem of the jurisdiction of the ordinary, and the criteria for preliminary verification of the information received. In conclusion, the author sees that the discretion of the ordinary in evaluating the news of a crime and deciding on the preliminary investigation is significantly reduced. The reduction of discretion is one of the important elements of the recent reform of canonical criminal law carried out by Pope Francis.

Keywords: canonical crime, canonical criminal law, crimes against the Sixth Commandment of the Decalogue, crimes reserved to the Congregation for the Doctrine of the Faith, report of a crime, notification of a crime, *notitia criminis*, preliminary investigation, investigation, discretion

Przełożony kościelny a *notitia criminis* zastrzeżonego dla Kongregacji Nauki Wiary w sprawie przestępstwa przeciwko VI przykazaniu Dekalogu

Autor w artykule przedstawił analizę odpowiedzialności ordynariusza, który otrzymuje informację o możliwym przestępstwie przeciwko VI przykazaniu Dekalogu, zastrzeżonym dla Kongregacji Nauki Wiary, w świetle *Vademecum* opublikowanego przez tę Kongregację 16 lipca 2020 roku. Prezentowane są następujące zagadnienia: *notitia criminis* jako źródło wiedzy o możliwym przestępstwie, problem właściwości ordynariusza oraz kryteria wstępnej weryfikacji otrzymanej informacji. W konkluzji autor dostrzega, że swoboda ordynariusza w dokonywaniu oceny wiadomości o przestępstwie oraz podjęciu decyzji o dochodzeniu wstępnym zostaje znacznie zmniejszona. Ograniczenie uznaniowości jest jednym z istotnych elementów niedawnej reformy kanonicznego prawa karnego przeprowadzonej przez papieża Franciszka.

Słowa kluczowe: przestępstwo kanoniczne, kanoniczne prawo karne, przestępstwa przeciwko VI przykazaniu Dekalogu, przestępstwa zastrzeżone dla Kongregacji Nauki Wiary, doniesienie o przestępstwie, zawiadomienie o przestępstwie, *notitia criminis*, dochodzenie wstępne, śledztwo, uznaniowość

BIBLIOGRAFIA

Źródła

1. *Codex Iuris Canonici* auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus, 25.01.1983, „Acta Apostolicae Sedis” 75 (1983) pars 2, s. 1–317; tekst łacińsko-polski: *Kodeks prawa kanonicznego*, przekład zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu Polski, Poznań 1984.
2. *Codex Iuris Canonici* Pii X Pontificus Maximi iussu digestus Benedicti Papae XV auctoritate promulgatus (27.05.1917), „Acta Apostolicae Sedis” 9 (1917) pars 2, s. 1–593.
3. Congregatio Pro Doctrina Fidei, Normae de gravioribus delictis Congregationi pro Doctrina Fidei reservatis, 21.05.2010, „Acta Apostolicae Sedis” 102 (2010), s. 419–431; tekst polski w: „L'Osservatore Romano. Wydanie polskie” 31 (2010) nr 10, s. 53–56.
4. Congregazione per la Dottrina della Fede, *Vademecum* su alcuni punti di procedura nel trattamento dei casi di abuso sessuale di minori commessi da chierici, 16.07.2020, „L'Osservatore Romano. Edizione quotidiana” 160 (2020) n. 261,

17.07.2020, s. 7–10; tekst polski w: *Odpowiedź Kościoła na dramat wykorzystania seksualnego małoletnich: aspekt prawny. Dokumenty i komentarze*, red. P. Studnicki, M. Dalgiewicz, Ząbki 2020, s. 59–99.

5. Franciscus, *De sanctionibus poenalibus in Ecclesia. Il nuovo Libro VI del Codice di Diritto Canonico*, 23.05.2021, „L'Osservatore Romano. Edizione quotidiana” 161 (2021) nr 122, 1.06.2021, s. 2–4.

6. Franciscus, *Constitutio apostolica „Pascite gregem Dei” qua Liber VI „Codicis Iuris Canonici” reformatur*, 23.05.2021, „L'Osservatore Romano. Edizione quotidiana” 161 (2021) nr 122, 1.06.2021, s. 2–3.

7. Francesco, *Lettera apostolica in forma di motu proprio Vos estis lux mundi*, 7.05.2019, „L'Osservatore Romano. Edizione quotidiana” 159 (2019) nr 106, 10.05.2019, s. 10; tekst polski w: *Odpowiedź Kościoła na dramat wykorzystania seksualnego małoletnich: aspekt prawny. Dokumenty i komentarze*, red. P. Studnicki, M. Dalgiewicz, Ząbki 2020, s. 46–56.

8. Ioannes Paulus PP. II, *Litterae apostolicae motu proprio datae Sacramentorum sanctitatis tutela quibus Normae de gravioribus delictis Congregationi pro Doctrina Fidei reservatis promulgantur*, 30.04.2001, „Acta Apostolicae Sedis” 93 (2001), s. 737–739; tekst polski w: *Odpowiedź Kościoła na dramat wykorzystania seksualnego małoletnich: aspekt prawny. Dokumenty i komentarze*, red. P. Studnicki, M. Dalgiewicz, Ząbki 2020, s. 13–15.

9. Jan Paweł II, *Posynodalna adhortacja apostolska „Pastores gregis” o biskupie, służce Ewangelii Jezusa Chrystusa dla nadziei świata*, 16.10.2003, Libreria Editrice Vaticana 2003.

10. Konferencja Episkopatu Polski, *Wytyczne dotyczące etapu wstępnego wewnętrznego postępowania kościelnego w przypadku oskarżeń duchownych o czyny przeciwko szóstemu przykazaniu z osobą małoletnią*, 8.10.2014 (ze zm.), „Akta Konferencji Episkopatu Polski” 22 (2019) nr 31, s. 261–270.

11. Kongregacja ds. Biskupów, *Dyktorium o pasterskiej posłudze biskupów „Apostolorum successores”*, 22.02.2004, wyd. polskie Kielce 2005.

12. Sacra Congregatio S. Offici, *Instructio de modo procedendi in causis sollicitationis secundum constitutionem „Sacramentum Poenitentiae”*, 20 Februarii 1866, w: *Codicis Iuris Canonici Fontes*, ed. P. Gasparri, t. 4, Romae 1951, nr 990, s. 267–272.

13. Ustawa z dnia 17 maja 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, Dz. U. Nr 29 poz. 154, ze zm.

14. Ustawa z dnia 19 lipca 2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw, Dz. U. 2019 r. poz. 1694.

15. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego, Dz. U. 1997 r. Nr 89 poz. 555, ze zm.

Literatura

1. Althaus R., Kommentar zum Kan. 1717, w: R. Althaus, K. Lüdicke, *Der kirchliche Strafprozess nach dem Codex Iuris Canonici und Nebengesetzen. Normen und Kommentar*, Essen 2015.
2. Arrieta J.I., *Ai vescovi i mezzi adeguati per prevenire e punire reati nella Chiesa*, „L'Osservatore Romano. Edizione quotidiana” 161 (2021) nr 122, 1.06.2021, s. 5.
3. Arrieta J.I., *El proyecto de revisión del libro VI del Código de Derecho Canónico*, „Anuario de Derecho Canónico” 2 (2013), s. 211–231.
4. Astigueta D.G., *L'investigazione previa: alcune problematiche*, „Periodica” 98 (2009), s. 195–233.
5. Astigueta D.G., *Lettura di „Vos estis lux mundi”*, „Periodica” 108 (2019) nr 3, s. 517–550.
6. Astigueta D.G., *Lo scandalo nel CIC: significato e portata giuridica*, „Periodica” 92 (2003), s. 589–651.
7. Borek D., *Przestępstwa zastrzeżone dla Kongregacji Nauki Wiary. Normy materialne i proceduralne*, Tarnów 2019.
8. Brzemia-Bonarek A., *„Fumus delicti” w sprawie o nieważność małżeństwa: przyjmowanie denuncjacji przez sędziego kościelnego i dalsze procedowanie – wybrane zagadnienia* (w druku).
9. Cito D., *Appunti su questioni penali nell'istruttoria matrimoniale*, w: *L'istruttoria nel processo di nullità matrimoniale*, ed. Arcisodalizio della Curia Romana, Città del Vaticano 2014, s. 53–68.
10. Cito D., *Norme „De gravioribus delictis”. Commentario*, w: *Norme procedurali canoniche commentate*, a cura di M. del Pozzo, Roma 2013, s. 627–655.
11. Cortés Diéguez M., *La investigación previa y el proceso administrativo penal*, „Revista Española de Derecho Canónico” 70 (2013), s. 513–545.
12. Dezzuto C., *Le principali obiezioni alla prassi della Congregazione per la Dottrina della Fede nel trattamento dei „delicta graviora” ad essa riservati*, w: *I delitti riservati alla Congregazione per la Dottrina della Fede. Norme – prassi – obiezioni*, a cura di C. Papale, Roma 2017, s. 75–119.
13. Dubiel S., *Wartość dowodowa anonimów w procesach kościelnych*, Lublin 1993.
14. García Matamoró L.A., *Comentario al can. 1717*, w: *Código de Derecho Canónico. Edición bilingüe comentada por profesores de derecho canónico de la Universidad Pontificia de Salamanca*, Madrid 2014, s. 982–983.

15. Ghirlanda G., *Doveri e diritti implicati nei casi di abusi sessuali perpetrati da chierici*, „Periodica” 91 (2002) nr 1, s. 29–48.
16. Gudenus Ph. E., *Denuncia*, w: *Diccionario General de Derecho Canónico*, obra dirigida y coordinada por J. Otaduy, A. Viana, J. Sedano, vol. 3, Pamplona 2012, s. 56–57.
17. Hermann M., *Prawdopodobieństwo w retoryce rzymskiej*, „Res Theorica” 1 (2014) nr 1, s. 61–76.
18. Krukowski J., *Komentarz do kan. 1717*, w: *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, t. 5: *Księga VII. Procesy*, red. J. Krukowski, Poznań 2007, s. 301–403.
19. Lagges P.R., *La investigación preliminar del c. 1717 a la luz de las „Essential Norms”*, „Fidelium Iura” 13 (2003), s. 71–118.
20. Lempa F., *Kanoniczna ochrona karna małoletnich przed nadużyciami seksualnymi*, Białystok 2013.
21. Majer P., *Prawo kanoniczne a zgorzenie*, „Pastores” (2013) nr 59, s. 127–134.
22. Majer P., *Problem wykorzystywania seksualnego małoletnich w Kościele. Perspektywa prawnokanoniczna*, w: *Seksualne wykorzystywanie małoletnich w Kościele. Problem – odpowiedź Kościoła – doświadczenie polskie*, red. A. Żak, E. Kusz, Kraków 2018, s. 209–241.
23. Martínez Fernández S., *Problemas del proceso extrajudicial. La relación de justicia*, „Anuario de Derecho Canónico” 9 (2020), s. 15–66.
24. Milite P., *La discrezionalità dell’ordinario riguardo ai presupposti dell’azione penale in ordine al delitto di „pedofilia”*, „Quaderni dello Studio Rotale” 16 (2006), s. 131–145.
25. Miragoli E., *Celibato sacerdotale: responsabilità del vescovo e funzione del diritto particolare*, „Quaderni di Diritto Ecclesiale” 18 (2005), s. 116–140.
26. Miras J., *Guía para el procedimiento administrativo canónico en materia penal*, „Ius Canonicum” 57 (2017), s. 323–385.
27. Miziński A., *Natura, przedmiot i podmioty dochodzenia wstępnego w karnym postępowaniu karnym*, „Prawo, Administracja, Kościół” 5 (2001) nr 1, s. 53–89.
28. Mosconi M., *Commentario al can. 1717*, w: *Redazione di Quaderni di Diritto Ecclesiale, Codice di diritto canonico commentato*, Milano 2001, s. 1310.
29. Mosconi M., *Principali doveri del vescovo davanti alla notizia di un delitto „più grave” commesso contro la morale o nella celebrazione dei sacramenti*, „Quaderni di diritto ecclesiale” 25 (2012), s. 281–315.
30. Naz R., *Dénonciation*, w: *Dictionnaire de Droit Canonique*, sous la direction de R. Naz, t. 4, Paris 1949, kol. 1123–1126.

31. Naz R., *Inquisition*, w: *Dictionnaire de Droit Canonique*, sous la direction de R. Naz, t. 5, Paris 1953, kol. 1418–1426.
32. Nuñez G., *Procesos penales especiales. Los „delicta graviora”, „Ius Canonicum”* 53 (2013), s. 573–620.
33. Ostrowski J., *L'indagine previa nel processo penale giudiziario in riferimento alla dimissione dallo stato clericale nel Codice di Diritto Canonico di 1983*, „*Studia Prawnoustrojowe*” 14 (2014) nr 24, s. 257–267.
34. Papale C., *Errori procedurali più ricorrenti nei casi di „delicta graviora”, w: I delitti riservati alla Congregazione per la Dottrina della Fede. Norme – prassi – obiezioni*, a cura di C. Papale, Roma 2017, s. 121–130.
35. Papale C., *L'indagine previa*, w: *La procedura nei delitti riservati alla Congregazione per la Dottrina della Fede*, a cura di C. Papale, Roma 2018, s. 9–25 (Quaderni di Ius Missionale, 12).
36. Papale C., *Il processo penale canonico. Commento al Codice di Diritto Canonico. Libro VII, Parte IV*, Roma 2012.
37. Pawluk T., *Kanoniczny proces karny*, Warszawa 1978.
38. Pawluk T., *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II*, t. 4: *Doczesne dobra Kościoła. Sankcje w Kościele. Procesy*, Olsztyn 1990.
39. Sánchez R.R., *La investigación previa al proceso penal canónico y la defensa del acusado*, „*Revista Española de Derecho Canónico*” 74 (2017), s. 217–236.
40. Sánchez-Girón Renedo J.L., *El motu proprio „Vos estis lux mundi”: contenidos y relación con otras normas del derecho canónico vigente*, „*Estudios Eclesiásticos*” 94 (2019), s. 655–703.
41. Sánchis J.M., *Comentario al can. 1717*, w: *Comentario Exegético al Código de Derecho Canónico*, obra dirigida y coordinada por Á. Marzoa, J. Miras, R. Rodríguez-Ocaña, vol. 4/2 Pamplona 1996, s. 2062–2063.
42. Świto L., *Pedofilia w Kościele: co o niej wiedzą przełożeni*, „*Rzeczpospolita*” 14.03.2019, nr 62, s. A18.
43. Tammaro C., *Ordinario proprio*, w: *Diccionario General de Derecho Canónico*, obra dirigida y coordinada por J. Otaduy, A. Viana, J. Sedano, vol. 5, Pamplona 2012, s. 825–827.
44. Toxé Ph., *La mise en œuvre des normes concernant les delicta graviora*, „*L'Année Canonique*” 57 (2016) n. 1, s. 285–330.
45. Vajani D., *La procedura canonica a livello diocesano nel caso dei „delicta graviora”, „Quaderni di Diritto Ecclesiale”* 25 (2012), s. 316–355.